

NÕUKOGUDE KOOL

Nr. 3

1949

RK „AJALEHTEDE KIRJASTUS“
TALLINN

SISUKORD.

	Lk.
A. Pint. Laste kollektiivi psühholoogiast (A. S. Makarenko järgi)	137
V. Stražev. N. V. Gogol	145
A. Jenohhovič. Nõukogude rahvusliku uhkustunde kasvatamine füüsika tundides	151
G. Tukumtsev. Nimisõnade soo käsitus eesti koolis (vene keeles)	156
I. V. Mičurin. Mentorite kasutamine hübriidiseemikute kasvatamisel ja viljapuusortide järsu muutumise näiteid välistegurite mõjul	164
A. Nõmm. Pioneeritööst Tallinna 16. Mittetäielikus Keskkoolis	171
M. Ambos. Andmeid Eesti NSV kooliaedade seisukorrast	179
G. Raud. Rahvahariduse demokratiseerimine Poolas	186
J. V. Stalini eluloo õpperingi tööplaan II	189

NÕUKOGUDE KOOL

EESTI NÕUKOGUDE SOTSIALISTLIKU VABARIIGI HARIDUSMINISTEERIUMI

PEDAGOOGILINE AJAKIRI

VII AASTAKÄIK

Nr. 3

MÄRTS

1949

A. S. Makarenko 10. surma-aastapäeva puhul (surn. 1. apr. 1939).

Laste kollektiivi psühholoogiast.

(A. S. Makarenko järgi.)

A. PINT.

1

Kui õpetaja ajab uue vao pedagoogilisel põllul, kui ta leiab uusi tõhusaid abinõusid, millega on võimalik ümber muuta lapse hinge, siis on see võimalik ainult seepärast, et ta uudselt hakkas mõistma laste hingeelu.

Uute võtete ja teede rajamine pedagoogikas oli alati seotud uute tõdedega lapse psühholoogia alal. Selleks, et õppida paremini tundma lapse hinge, tema sisemaailma, on eriti huvitav tutvuda Makarenko pedagoogilise teooria ja praktikaga.

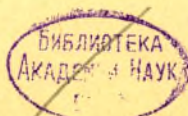
Tervet rida sügavaid pedagoogilisi kui ka psühholoogilisi probleeme käsitleb ja lahendab Makarenko täiesti omapäraselt — uudselt, eriti just neid ideid, millede juures väga aralt peatuvad paljud professionaalsed pedagoogid ja psühholoogid, tunnetades enda võimetust neis küsimustes.

Üks niisugustest probleemidest oleks laste kollektiivi psühholoogia küsimus, mis on tähtsamad ja omab keske koha Makarenko õpetuses üldse.

Makarenko koloonias on iga lastekollektiiv silmapaistvalt individuaalne. näiteks: II koloonia — „trjopkintsõ“ — kollektiiv, haliseja, hall ja mitte-sõbralik, I koloonia vastupidi kujutas enesest lõbusat ja lahket kollektiivi.

Üksikud brigaadid, milledest koosnes koloonia, erinesid ka väga tunduvalt üksteisest. Ühed brigaadid olid oma nõuetes väga ranged, tõsised, halastamatud, teised jälle väga kergemeelsed ja väheprintsipiaalsed.

Makarenko ütleb: „Selleks, et igal kollektiivil oleks oma individuaalne

pale, pole üldse tarvilik, et kõik lapsed sarnaneksid üksteisega.“ Vastupidi. Makarenko luges heaks kollektiiviks niisugust, mis koosnes tugevalt üks-teisest erinevaist ja silmapaistvalt individuaalseist iseloomudest.

Operatiivsesse rühma, kes sõitis Kurjaži organiseerima, kuulus näiteks tagasihoidlik, sõnakehv ja žestideta Volohhov ja ekspansiivne Volkov, suurepärase kõnemees ja ühiskonnategelane.

Sellel vastandlikkuse printsiibil soovitas Makarenko moodustada ka õpetajate kollektiivi. „Vaja on, et kollektiivis oleks tingimata kuri, vali vanaisa, kes kellelegi ei andesta, kes kellelegi ei tee mingisuguseid järeleandmisi. Samuti on vaja, et selles kollektiivis oleks ka „pehme süda“ — inimene, kes kõiki armastab, kõigile kõik andestab. Niisugust inimest on tingimata vaja. Nüüd paistab see naeruväärsena, aga mina sel korral ei naernud ja otsisin säärast vanakest. Ma teadsin, et niisugune inimene pehmedab vastuolusid, mis mõnikord kollektiivis tekivad.“

Järelikult ei nivelleeri, ei tasanda kollektiiv individuaalsust, vaid vastupidi — individuaalsus puhkeb õitsele.

Seepärast hinnataksegi niisugust kollektiivi enam, kuhu kuuluvad mitmesuguste iseloomudega inimesed.

See on seletatav asjaoluga, et erilised momendid üldises töös või töö igakülgne organiseerimine nõuab mitmesuguseid omadusi.

Ühel juhul peab kollektiiv oma tegevuses olema pehme ja taktiline. Siin võib selle heasüdamliku, järeleandliku, pehme iseloomuga inimese hääl väga heatahtlikult mõjuda kollektiivi otsusele.

Teisel juhul on vaja talitada äärmiselt printsiipiaalselt, kindlalt, ja siin on eriti tähtis vastupidiste iseloomuomadustega inimese mõju.

Peale selle nõuavad üksikud ülesanded töö üldises käigus mitmekesiseid psühholoogilisi omadusi.

Näiteks üldkoosolekute läbiviimiseks Kurjažis oli vaja head kõnemeest — Volkovit. Selleks aga, et individuaalselt neile kodutuile lastele mõjuda, oli vaja Jevgenjevit, kes väga hästi mäletas veel seda tormilist uulitsaelu ja tundis nende keelt ja kombeid.

Kollektiivi psühholoogia mitmekesisuse nõuded on Makarenkol kollektiivi kui organismi loogilised tulemused.

„... Kollektiiv on sotsiaalne elav organism, mis on seepärast organism, et temal on organid, et ta on valitsemisvõimeline ja vastutav, ja tema üksikud osad on teatud vahekorras, et nende vahel on vastastikune sõltuvus. Kui aga kõike seda ei ole, siis ei ole ka kollektiivi, vaid on ainult organiseerimata rahvahulk, selle kogu.“ (Učitel'skaja Gazeta, 15. III 1940.)

Iga kollektiivi liige on ka kollektiivi teatud organiks ja võib oma spetsiifilist, eriomast funktsiooni elustada ainult siis, kui tal on psühholoogiline omapära. Sellepärast loeb Makarenko kõrgemalt arenenud kollektiiviks seesugust kollektiivi, kus leidub rohkem silmapaistvaid indiviide.

Indiviidide täielik õitseag — isiku omapärasus — on kollektiivi õitsengu tingimuseks.

Esineb ka vastupidiseid suhteid. Iga inimene omab elavaid individuaalseid iseloomujooni vastavalt kollektiivi tegevusele.

Hallis isiksusetus massis — Kurjažis — on iga kasvandik isiksuseta, kõik nad on ühte nägu, kõigil neil on vaimselt piiratud ükskõikne vaade, ühesugused julmad žestid ja käitumine.

Ainult lõplikult kujunenud küpses kollektiivis, millel on oma selge ilme, oma väljakujunenud kindel ühiskondlik vaade, arenevad välja individuaalsed iseloomujooned. Selleks et üksikute õpilaste iseloomu kasvatada on kõigepealt vaja kasvatada kollektiivi.

Sellel põhjeneb Makarenko üks pedagoogilistest põhiprintsiipidest — paralleelsete mõjude printsiip. Kasvatada kollektiivi — tähendab kasvatada kollektiivi iga liikme iseloomu.

Fašistlike psühholoogide õpetus kollektiivi kasvatusel alal on otse vastupidine.

Nende vaatekohalt peab üksikinimene, liitudes rassi kollektiiviga, kaotama oma individuaalsuse. Igasugune individuaalne omapära on ohtlik ja rassi kollektiivist võõrdumise tunnuseks.

Fašistlikus psühholoogias langevad inimeste psühholoogilised tüübid ühte rassi tüüpiliste esindajatega.

Saksa psühholoogi Jaenschi järgi on näiteks ainult 2 põhitüüpi inimesi: saksa — integreeritud ja mittesaksa — desintegreeritud tüübid.

Samuti ei tunnusta fašistlik psühholoogia indiviidi olemasolu. On mõistev, et fašistlikult vaatepunktilt ei saa olla kollektiivi tüüpides ka psühholoogilisi iseärasusi peale rassiliste iseärasuste.

Impersonaalne inimene hallis hulgas, niisugune on fašistlik kujutelm kollektiivist.

Milleks tekib Makarenko arvates igal kollektiivil ta eriline ilme?

Kollektiiv moodustub üldises töös, üldiste eesmärkide elustamisel, kasvab, areneb ja muutub ühtlasi töö üldise iseloomu muutumisega.

Tegevuse üldine omapära määrabki kollektiivi kuju.

Põllumajanduslik töö kollektiivis arendab vastupidavust, tööjõudu ja püsivust.

Võitlus samagoniaajamisega kasvatas vastikusetunnet igasuguse korralduse vastu ja kohusetunnet võitluses ühiskondlike asjade eest.

Töö töökodades, mis olid kiiresti püstitatud laste endi tööprotsessis, kasvatas algatusvõimet, visadust ja oskust võidelda raskustega, „mitte viriseda“, kasvatas elurõõmsat ja erksat käitumist.

Kollektiivi tüüpilised omadused tekkisid ja moodustusid nende nõuete tõttu, mis kollektiivi ette tõusid üksikute spetsiaalsete ülesannete täitmisel kollektiivses töös.

Kuid ühtlasi esineb ka vastupidine sõltuvus.

Kollektiiv kasvab ja muutub vastavalt tema arenemisele, ja ta ei rahuldu enam endiste ülesannete täitmisega. Kollektiiv otsib endale uusi eesmarke, mis vastaksid temast üle kasvanud tarvetele, huvidele ja püüetele.

Nii näiteks ei võinud vana Gorki-nimeline kollektiiv rahulduda vana Trepke koloonia tööga. Koloonia jäi kitsaks. Kollektiiv otsis uut, laiemat tööpõldu.

Lõppude lõpuks viisid need otsingud koloonia ümberasumisele Kurjaži, eesmärgil luua seal uus kollektiiv 280-st metsistunud näljasest lapsest, ohjeldades neid oma moraalse kasvatuse mõjuga. See otsus oli, nagu räägib Makarenko, isegi temale ootamatu.

See tarvidus kujunes kollektiivis eneses, tema sisemuses moraalsete tarvete ja nõuete kasvu tagajärjel.

Kollektiivse töö objektiivsed tingimused loovad samuti ka kõik kollektiivse elu iseloomustavad vormid, harjumused, käitumisreeglid, traditsioonid, elu-olu vormid ja isegi riietuse.

Kolonistide eriline kehakate — spordisärk ja -püksid — ilmusid seetõttu tarvitusele, et neis oli eriti soodus töötada.

Operatiivsed rühmad tekkisid seepärast, et nende järele tunti vajadust, sest lapsed, kes tööst osa võtsid, elasid mitte ühes, vaid mitmes toas.

Komandöride nõukogud tekkisid seetõttu, et oli vaja kooskõlastada mitmesuguste brigaadide tööd ja elu.

Muidugi ei tekkinud need kollektiivse elu vormid stiihiliselt, vaid nii moraalset kui ka organisatsioonilisel pedagoogilisel juhtimisel. Makarenko püüab näidata, et tema juhtimine oli ainult seepärast viljakas, et tema nõudmisi toetas kollektiiv, kuna nad olid välja kutsutud üldise töö objektiivsete tingimuste poolt.

Kollektiivi arenemisprotsessis muutub kollektiivi liikmete vastastikune suhe. Kõigepealt muutub vahekord kollektiivi juhtijate ja tema teiste liikmete vahel.

Laste kollektiivi arendamise ja kasvatamise algastmel on diktaatoriks juhataja, kellele kõik liikmed sõnalausumata alluvad. Juhi dikteeritud nõuded loovad vajaliku distsipliini. Nad kasvatavad inimeses oskust allutada oma individuaalseid kalduvusi, soove ja huvisid ühisele üldisele tahetele. Nende tingimusteta ei saa kollektiiv elutseda.

Siinjuures märgib Makarenko, et juhi diktaatorlikud nõuded etendavad ainult siis jaatavat ja distsiplineerivat osa, kui need on õigustatud vastavalt kollektiivi tegevuse loogikale, kui nad loomulikult välja kasvavad üldistest ülesannetest, mis kollektiivi ees seisavad.

Sel juhul peab varem või hiljem nende otstarbekus mõistetav olema kollektiivi poolt.

Seesugune diktaatorliku juhtimise mõiste on otse vastupidine kodanlikule, fašistlikule õpetusele isiku diktatuurist kollektiivis. Diktaator fašistlikus kollektiivis on inimene erilisest tõust, rassist, kellel midagi ühist ei ole selle rassi inimestega, kes temale alluvad.

Diktaatoriks ei saa seal inimene mitte kollektiivi elu teatud tingimuste kujunemise tagajärjel, vaid inimene sünnib sellena.

Diktaatori autoriteet on rajatud korralduse kahtlematule usule, kui absurdne ja imelik see ka paistaks.

Tema nõudmised ei vaja arukat põhjendust. Makarenko õpetuse järgi etendab juht kõrgemal arenemis- ja kasvatusastmel teisejärgulist osa. Juhi nõudmised on ainult terve kollektiivi ühiskondliku vaate ja arvamise väljenduseks.

Juht ei ole mitte diktaator, vaid kollektiivi esindaja. Kollektiiv on nüüd juba nii küps, et tal on täiesti arusaadavad ja mõistetavad kindlad nõudmised igale üksikule liikmele.

Sellepärast võib juht nüüd tegutseda kollektiivi nimel, toetudes neile kindlaksmääratud nõudmistele. Peab tähendama, et juht mingil tingimusel ei tohi muutuda lihtsalt ruuporiks, mille kaudu ta ühiskondlikku arvamist edasi annab, nagu seda teeb seinaleht.

Oma nõudmistes ja tegevuses väljendab juht absoluutset autoriteeti. Tema nõudmisi peab täitma ka siis, kui need antud momendil enamikule kollektiivist ei paista õigetena.

Illustreerimiseks võtame järgmise juhtumi. Korrapidaja raporteerib, et üks kasvandikest sõi kaks portsjonit lõunat. Kõik ütlevad aga, et korrapidaja eksib.

Sellele vaatamata peab Makarenko vajalikuks lasta koloonia ülemal seda süütut kasvandikku karistada, niipea kui ta rapordi korrapidajalt vastu on võtnud.

Juhti ei või kontrollida tema kohustuste täitmisel.

Makarenko arutleb nii:

Võib ka olla oletatakse, et karistatud kasvandik on süütu. Kuid niipea kui meie kogu kollektiivi ees hakkame kontrollima korrapidajat, kuuleme iga kord seda, mis räägib ühiskond, arvestades ühiskondlikke arvamusi, siis ei hakka ükski korrapidaja käsku täitma ja kollektiiv laguneb. Kollektiivi terviklus on aga kallim, kui ühe kasvandiku süüdistus, nii räägivad kolonistid karistatud kasvandiku kohta.

Makarenko kriipsutab sellega veel kord alla, kui tähtis on sõnalausumatu usaldus juhi autoriteedile. Kuid see sõnalausumatu usk juhisse peab olema rajatud mitte sellele, nagu oleks juht eriti väljavalitud isik, keda usutakse sellepärast, et ta ei või millalgi eksida, vaid sellepärast, et ta on kollektiivi kui terviku esindaja. Vastastikune suhtlemine kollektiivis eneses määratakse samuti temasse kuuluvate gruppide aktiivsuse iseloomuga ja tema tasapinna kõrgusega. Nagu teada, klassifitseeris Makarenko üksikuid kollektiivi rühmi nende aktiivsuse iseloomu järgi.

Selles klassifikatsioonis on kollektiivi psühholoogia seisukohalt eriti oluline see, et kellegi kasvandiku jaatav või eitav osa kollektiivis ja samuti tema aktiivsuse tase määratakse mitte ainult tema individuaalsete iseärasuste poolest, vaid peamiselt kollektiivi sisemise elu, tema organiseeritusega ja kõigi nende sündmuste poolt, mis kollektiivi sisemises elus avalduvad.

Nii näiteks sel korral, kui kollektiivi elu ja heaolu on hädaohus, tuleb esile suur aktiivsus ka neis kasvandikes, kes varem üldse väljagi ei paistnud oma organisaatorlike annetega. See on niinimetatud aktiivi reserv, kes kriitilistel momentidel tuleb appi juhtivale aktiivile.

Täpselt samuti võivad „juhtivasse aktiivi“ kuuluvad kasvandikud ühiskondliku kontrolli nõrgenemise korral muutuda „mädanevaks aktiiviks“, s. t. kaotada oma moraalsed omadused, mis peavad olema juhil.

Järelikult ei määra kasvandiku väärtust kollektiivis mitte tema organisaatorlikud või desorganisaatorlikud võimed, vaid vastupidi, need omadused tekivad ja kujunevad vastavalt kollektiivi elu tingimustele, üldise töö ja tegevuse protsessis, juhi enese pideval kasvatuslikul mõjul ja tema organisaatorliku töö tagajärjel. Teatud arenemisastmel tekivad selles kollektiivis omapärased ideoloogilised vormid.

Esimeseks ja peamiseks ideoloogiliseks vormiks, mis määrab kollektiivi ja iga sellesse kuuluva liikme psühholoogia on moraal.

Kuidas areneb kollektiivi moraal?

Kui arutatakse niisugust küsimust komandöride nõukogus, nagu näiteks küsimust, mis teha Igor Černjaeviga, kes tööst ära ütles? Kas võtta Vanja Galatenko't kolooniasse või mitte? Tekivad vaidlused eriarvamuste vahel. Ühed on halastamatud Robespierre'id, kes nõuavad süüdi oleva Igori väljaajamist, teised enam pehmemad — soovivad kasvatuslikke abinõusid tarvitusele võtta.

Igatihe vaatekohta on vaja põhjendada, et võita enamuse poolehoidu.

Kollektiivi otsuse põhjendamise püüde viib sellele, et vastu võetakse teatud kindlad püsivad moraalised printsiibid.

Juhtiv osa sarnase laste kollektiivi otsuste moraalses põhjendamises langeb kasvatajale, tema juhib kollektiivi ühiskondlikku arvamust ja arendab kindlat moraaliteooriat.

Nii näiteks Igor Černjaevi teo puhul arendab juht niisugust arvamust, et isiklikud huvid peavad olema allutatud ühiskondlikele huvidele. Siinjuures ei moraliseeri kasvataja mitte üldiselt selle üle, milline peab olema inimene sotsialistlikus ühiskonnas, vaid käsitleb ja arendab moraalseid printsiipe, vastavalt teatavale praktilisele küsimusele, mis kollektiivi ees seisab ja otsekohest lahendamist nõuab.

Õigest moraalsest kasvatuses sõltub kollektiivi ühtlus, tema terviklus ja kogu tema edaspidine elu.

Just seepärast ongi kollektiiv nii vastuvõtlik sellele moraaliteooriale, mida Makarenko arendab. Just seepärast juurdusid need moraaliprintsiibid nii hästi kollektiivis, läksid iga sellesse kuuluva liikme lihasse ja verre.

Samuti jutlustavad veendunult vaateid moraali kohta, mida Makarenko arendab koosolekutel, kõik kollektiivi liikmed, alates 10-aastasest poisikesest ja lõpetades 17-aastase noormehega.

Ainult selle tagajärjel võisid ette tulla niisugused juhtumid, et 10-aastane poisike tõendas sisseastujale 17-aastasele noormehele väga veenvalt ja kujukalt, et tööst ära ütelda ei või, et vaja on täita igasugust tööd, isegi niisugust, mille vastu huvi ei tunne, ja et kollektiivi peab usaldama.

Makarenko vaated kollektiivi moraalsele kasvatusesele väärivad meie ajal erilist tähelepanu ühenduses käitumisreeglite kasvatusliku mõjuga. Käitumisreeglid kujutavad endast moraalse kasvatusese omapärast programmi.

Tähtsat psühholoogilist osa kollektiivi loomisel etendavad traditsioonid. Traditsioonidel laste kollektiivis on väga mitmekesine iseloom. Traditsiooniks võib olla näiteks teatud kindel mõjutamisviis, mis on kujunenud kollektiivis.

Uue kasvandiku vastuvõtmisel tutvustatakse teda rühma teiste liikmetega, käskkirja ettelugemisel tõustakse püsti. Tuleb ette, et teatud mõjutamisviis, mis varemalt vastu võetud, on juba vananenud ja muutunud otstarbetuks, kuid sellele vaatamata püsib traditsiooniliselt.

Millist psühholoogilist osa etendab traditsioon? Kollektiivi koosseis ei ole püsiv, see liigub. Ühed lapsed lähevad, teised tulevad salkadesse. Muutuvad samuti ka salkade töötingimused ja elu. Mingisugune salk töötab näiteks varemalt põllumajanduslikus koloonias, praegu töötab ta aga töökojas või tehases. Kui kollektiivis puuduvad traditsioonid, siis sõltub kollektiivi üksmeelsus, püsivus ja selle sotsiaalsete suhete iseloom suurel määral inimeste koosseisust.

Kui 2—3 inimest näiteks juhtivast aktiivist ära läheb ja 56 organiseerimatut inimest väljaspoolt nende asemele kollektiivi tuleb, võib kollektiivis alata käärimine, kõdunemine ja lõpuks laguneb see kollektiiv täielikult.

Valesti vastu võetud otsus võib avaldada suurt desorganiseerivat mõju. Traditsioonide tõttu omab kollektiivis elu teise iseloomu.

Traditsioonid seovad kollektiivi olevikku tema mineviku ja tulevikuga. Traditsioonilised käitumisreeglid ja tegutsemisviisid, raportid, käskkirjade vormid, riietuse vormid — kõik see tuletab alatasa meelde, et nii tehti alati varemalt kollektiivis ja nii tehakse ka hiljem.

Traditsioonid kollektiivis jäävad selle sümboliks, et inimesed võivad kollektiivi tulla ja minna, kuid kollektiiv ei sure, kollektiiv elab lõpmata — selles on traditsiooni mõte.

Mida enam traditsioon on kaotanud oma praktilise eesmärgi, seda enam toonitab see tema sümbolset tähtsust.

Juba ammu hakkasid kolonistid ise hommikuti tööle minema, kuid käskkirja vorm: „Hommikuti komandöride käsul tööle!“ tuletab alatasa meelde, et kollektiivil on hea minevik. Legendid, mis jutustavad kollektiivi endise elu hüvedest ja pahedest annavad neile kollektiivi traditsioonidele erilise vastupidavuse ja püsivuse. Siit saavadki alguse need psühholoogilised nähtused, millele Makarenko omistab väga suurt tähelepanu — kollektiivi tähtsus ei seisa mitte ainult kasvandiku enese hinnangus, vaid see hinnang on tähtis tuleviku kollektiivile. Need teod või teened katavad kollektiivi kauaks ajaks kas kuulsuse või häbiga.

Viimaseks mitte vähema tähtsusega psühholoogiliseks tingimuseks kollektiivi elus on kollektiivse tegevuse ilu. Makarenko koloonias oli vastu võetud rida tegevusi ja seadusi, mis olid tarvilisel sõjaväes, näiteks: lipp, rivi, raport, valvur uksel, vormiriietus, sõjaväeline rivi.

Sõjaliste traditsioonide tähtsus Makarenko arvates ei seisnud mitte

ainult selles, et anda kasvandikele kindlaid sõjalisi kogemusi, neid kogemusi said kasvandikud enam sõjalistest ringidest. Sõjaliste traditsioonide põhiline tähtsus seisis selles, et need traditsioonid olid ilusad. Need ilusad salgad tegutsesid, täitsid oma kohustusi kollektiivselt.

Makarenko kirjeldab neid muljeid, mida avaldas Gorki-nimelise koloonia kasvandikkude sõjaline rivi, kes Kurjaži elama asusid, neile kasvandikele, kes elasid Kurjažis. „Ainult mõningad vaatasid sellele ükskõikseltselt, neutraalselt ja rahulikult. Suur enamus lastest oli hurmatud ja avaldas seda avalikult, nagu teevad seda lapsed vaimustudes mänguasjade üle, mida nad kätte võtta tahaksid ja mille ilu ei kutsu esile ei kadedust ega puuduta enesearmastust.“

Selles kirjelduses on väga selgelt väljendatud need esteetilised tunded, mida esile kutsub see omapärane sõjaline mäng. Sel ilusal toimingul, mida ilusasti täidetakse, on suur emotsionaalne mõju. See kutsub esile sügava püüde — ühineda selle kollektiiviga ja saada tema täieõiguslikuks liikmeks. Sellepärast võlusidki need sõjalised mängud koloniste ja mõjusid neile nii organiseerivalt. Mängu tegevus ja selle tunnused muutusid omapärasteks tavanditeks. Nagu igasugune kollektiivselt elustatav tavand, löid nad kollektiivis üksmeelsuse, ühtluse, tunde, et nad kõik kuuluvad ühte orgaanilisse tervikusse.

Niisugused on peamised momendid, mis määravad kollektiivi psühholoogia. Arvestades neid psühholoogilisi tingimusi lõi Makarenko oma kollektiivi.

Missuguseid inimesi valmistab selline kollektiiv?

Selleks, et nendest ettekujutust saada pole tingimata vajalik kirjeldada Makarenko kasvandikke. Ma tähendasin juba eelpool, et Makarenko on ainult Nõukogude kooli parimate traditsioonide parimaks väljendajaks. Et kujutleda endale Makarenko kasvandikku, võime võtta ükskõik keda parimaist õpilastest Nõukogude parimast koolist.

Näiteks üks T. IV täieliku keskkooli õpilane, õpilasnõukogu liige, 9. klassi õpilane on paranemisel haiglas pärast rasket operatsiooni. Ta saab kuulda, et koolis viiakse läbi avalik päev, s. t. kogu linna õpetajaskond uurib koolitööd ja kritiseerib seda. Öösel enne seda päeva läheb ta nähtamatult haiglast välja, et järele vaadata, kas näitus koolitööst on hästi organiseeritud ja kas koolis on kõik korras. Mingisuguste palvetega ei olnud võimalik teda tagasi viia. Tema ütleb: „Ma ei saa lamada rahulikult, teades, et meie tööd vaadatakse ja arvustatakse ja selle üle kohut mõistetakse.“ Sellised on meie nõukogude õpilased, kes oma isiklikest huvidest kõrgemaks peavad kollektiivi huvisid. Niisuguste õpilaste paremiku esindajateks on Zoja Kosmodemjanskaja, Kostja Kravčuk ja miljonid teised õpilased, kes tuliselt armastavad oma kodumaad, rahvast, bolševike parteid, ja on valmis oma ideede eest andma ka oma elu. Niisugustena kasvavad inimesed, kes on karastatud nõukogude kooli parimates traditsioonides, mille esindajaks on Makarenko. Neile inimestele ja neile pedagoogilistele traditsioonidele meie võlgname tänu meie suurepärase võitute eest, mis saavutab meie rahvas sõjajärgse viisaastaku ennetähtaegsel täitmisel.

N. V. Gogol.

(Tema 140. sünni-aastapäeva puhul.)

V. STRAŽEV.

Lapsepõlv ja kooliiga. Nikolai Vassiljevič Gogol sündis 31. märtsil 1809. a. Soročintsõ alevikus Mirgorodi kreisis Poltava kubermangus. Tema isa, kehv ukraina mõisnik, kes oli saanud hariduse vaimulikus seminaris, teenis sõjaväes ning hiljem tsiviilametis. Gogoli lapsepõlv möödus provintsikolkas materiaalses jõukuses. „Gogolite majas,“ jutustab kaasaeglane, „elati alati külluses; väheldane, kuid ruumikas maja, avar ning maaliline aed ja park, arvukas teenijaskond.“

1819. a. viidi Gogol Poltavasse kohalikku kreiskooli õppima, hiljem aga Nežinisse „kõrgemate teaduste gümnaasiumi“, kus ta 1828. a. lõpetaski kursuse, sõites koju vaid koolivaheaegadeks.

Gogol õppis edukalt, kuid lünklikult. Tehes lõppkokkuvõtteid oma edusammudest gümnaasiumis kaebab ta „saamatute teaduste õpetajate“, „suure hoolimatuse“ üle õpetamise korralduses ja ütleb: „Kui ma midagi tean, siis võlgnen selle eest ainuüksi enesele... Mul ei olnud teisi teenäitajaid peale enese.“

Tema omakseile saadetud kirjades vilksatab viimaseil gümnaasiumiaastail sageli ülestunnistusi, kui lõbus ja vaheldusrikas on ta elu. „Minu esimene ja alaline soov seisneb selles,“ kirjutab ta kord, „et elada kuni lõpuni lõbusalt kõigi mu südamele lähedaste ringis.“ Ta „himutseb kõike rõõmsat“, ta tahab „lahendada lõbusa ja õnneliku elu mõtte“.

Kuid sellel noorukil-naljahambal on ka teine nägu: ta tahaks tema enese avalduse järgi hajutada „oma igavat süngust“. Nežinis ta tunneb end „võõrsile sattunud võõramaalasena“. Koolivendadega sobitab ta visalt lähemat sõprust: ta on isekas ja kinnine, teda loetakse ta oma sõnade järgi „mõistatuseks kõigile“. Temas elab salajane mõte ja usk, et ta saab kuulsaks inimeseks, et teda ootab tulevikus „avar tegevusring“.

Avades oma hingesoppi kirjutab ta emale vähe aega enne gümnaasiumi lõpetamist: „Ma olen tundnud rohkem muret ja vaeva, kui teie arvate... Vaevalt keegi oleks kannatanud nii palju tänamatust, õiglusetust, rumalaid ja naeruväärseid pretensioone, külma põlgust... Teie nimetate mind unistajaks... Ei, ma tunnen liiga hästi inimesi, et olla unistaja... Õppetunnid, mis olen neilt saanud, jäävad igavesti kustumatuiks...“

Nii võib täheldada juba neil Gogoli kooliaastail tema loominguliste kanglaste ideid: lahendada konflikt õnneliku eluideaali, inimese kõrge kutsumuse unelma ja nende labaste „olelejate“ põlatud närususe vahel, kelle haruldasi kujusid annab hiljem „Surnud hingede“ ja „Revidendi“ autor.

1828. a. lõpul sõitis Gogol Peterburisse. Peterburi valmistas talle pettumuse. „Ei mingit vaimu, ei sära rahvas,“ kirjutab ta emale, „ikka teenistujad ja ametiisikud, ikka arutletakse oma departemangu ja kolleegiume, kõik on masendunud, kõik on uppunud logelevasse, tähtsusetusse

töösse, milles kulub viljatult nende elu.“ Kõik on suures rahapuuduses. Kõigi peamine mure on „kuidas hankida seda neetud, alatut raha, millest halvemat ei tunne ma midagi maailmas“.

Vaatamata soovituskirjadele mõjukatele isikutele ei ole Gogolil mingit teenistusk kohta. Ta palub rahalist abi emalt, teeb katset — see ebaõnnestub — saada näitlejaks.

1829. a. juulis ilmub ta väike raamatuke „Hans Küchelgarten“. Idüll piltides. Autor V. Alov (kirjutatud 1827. a.).

Gogoli idüll peegeldas tema toleaeegseid ähmaseid unelmaid elust ja oli talle sisendatud kirjanduslike kujude poolt. Andes välja oma noorpõlve teost varjunime all, pani Gogol arvatavasti temale rohkesti lootusi.

Hiljem kirjutab ta: „Neil aastail, kui ma hakkasin mõtisklema oma tuleviku üle, ei tulnud mõte kirjanikuks saada mulle kunagi pähe.“

Kuid lootused varisesid kokku: ajakirjades ilmub kaks mahategevat kriitilist arvustust ja Gogol hävitas (põletas) ise oma raamatu.

1830. a. aprillis astub Gogol teenistusse udelide (tsaari perekonnaliikmete ühised kinnisvarad) departemangu, suvel tegeleb ta maalimisega Kunstide Akadeemias. Tema sidemed kirjanduslikus maailmas ja kunstnike seas suurenevad. Puškini sõbra, kirjaniku ja professori P. A. Pletnevi kaudu sai ta tunde rikkais aristokraatlikes majades. 1831. a. algul sai ta ajalooõpetaja koha „aadlisoost neiude instituudis“, tutvus ja sai lähemalt sõbraks Žukovskiga ning lõpuks Puškiniga. „Rumala“, „mõtetu“ ja „näruse“ ameti departemangus jättis Gogol maha. Ta kirjutab emale uhkusega oma loengute edust instituudis, oma algavast kuulsusest ning lisab: „Minu töö, mis toob mulle veel suurema kuulsuse, toimub vaikusel, mu üksildases toakeses.“ Selle töö tulemuseks oli esimene raamat „Õhtud talus Dikanka lähedal“.

Gogoli selle ajastu ülestunnistused (kirjades emale) on iseloomustavad ja märkimisväärsed: „Lõbustage, jumala pärast, rohkem: see on ainuke ja kõige õigem abinõu kõikide haiguste vastu... Tööl, kuid ainult rahulikult, tülitamata, kärsituseta ja ähmitamata tööl on alati lahutamatu kaaslane — lõbusus...“ Selle lõbususe kõrval aga on mõisnik Venemaa tulevase kunstniku-satiiriku kibedate mõtiskelude objektiks: „Enamik meie mõisnike on nakatatud mingist idamaisest toredusest: peavad hulga teenijaid, ostavad produkte, mida võib täiesti asendada kodustega, ning imestavad, et neil ei õnnestu teostamatud projektid ja uued ettevõtted, kui nad ei oska korda seada oma õue ja maja, ei oska korraldada nii, et väljaminekud ei ületaks sissetulekuid... Oo, majapidamine on suur töö!“ — „Mul on äärmiselt suur uudishimu tunda meie kaasmaalaste olukorda, kellele lakkamatud mõisade laostumised liigutavad mind väga; mõtlen jõudetundidel tihti abinõudest, milliseid võiks leida selleks, et neid õigele teele juhtida, ja kui mul aja jooksul läheb korda teha midagi meie ühiseks kasuks, siis loen end õnnelikumaks inimeseks.“

1831. a. septembris ilmub „Õhtute“ esimene köide („Soročintsõ laatu“, „Jaani laupäeva õhtu“, „Maiöö“, „Kadunud ürik“). Raamatul oli suur edu. Ühes erakirjas kirjutab Puškin: „Praegu lugesin läbi „Õhtud Dikanka

lähedal“. Nad hämmastasid mind. Vaat kus on ehtne lõbusus, südamlük, sundimatu, alpuseta, peenutsemiseta. Ja milline luule kohati, milline tundlikkus! Kõik see on nii erakordne meie kirjanduses... Önnitlen publikut tõeliselt lõbusa raamatu puhul...“

Emale kirjutab Gogol, et ta raamat meeldis kõigile. Nüüd on tal olemas kirjaniku nimi. Koolivennale ta teatab: „Kogu suve elasin Pavlovskis ja Tsarskoje Selos... Meie, Žukovski, Puškin ja mina, tulime kokku peaaegu igal õhtul...“ Nüüd on Gogol kõigi kirjanduslike sündmuste ja huvidega kursis.

1832. a. märtsis ilmus Gogolilt „Õhtute“ teine köide („Jõululaupäeva õhtu“, „Hirmus kättemaks“, „Ivan Fedorovič Šponka ja tema tädi“, „Nõiutud paik“). Juunis aga sõitis ta kodukohta, Vassiljevkaske. Moskvas, kus ta viibis läbisõidul, tekkisid tal uued ja püsivad tutvused, mis säilisid kogu elu (Aksakovite perekonnaga, ajaloolase-professori M. P. Pogodiniga, näitleja Ščepkiniga ja teistega). Alles hilissügisel tuli ta tagasi Peterburisse (koos kahe noorema õega, et neid instituuti saata).

Jagades oma reisimuljeid kirjutab Gogol (kirjanik I. I. Dmitrijevile, kellega ta oli tutvunud Moskvas): „Elan nüüd maal... Millest peaks küll puudu olema sel maal? Tore südasuvi. Vilja, puuvilja, kõike taimelist — hukatuslikult palju! Aga rahvas on vaene, mõisad on laostatud ja maksuvõlad ei ole tasutatavad... Mõisnikud näevad nüüd isegi, et oma sissetulekuid ei saa kuigi palju tõsta üksnes vilja ja viinapõletamisega. Hakkavad aru saama, et on aeg manufaktuuride ja vabrikute kallale asuda. Kuid kapitale ei ole, õnnelik mõte suigub, sureb viimaks — aga nemad luusivad mure pärast jäneste järel. Tunnistan, mul oli väga kurb vaadata oma ema laostunud mõisa...“

„Tähtsaim asi on üldine ajalugu, kõik muu on kõrvaline.“ Nii määrab Peterburisse naasnud Gogol (kirjas Pogodinile) oma uut ja tugevat kirge, mis vallutab teda kauaks, varjutades ta kirjanduslikke huvisid. Ta kavatses kirjutada „üldise ajaloo ja üldise geograafia“. Kuid samaaegselt veetleb teda ka teine kavatsus: kirjutada komöödia. „Olen hullunud komöödiaist. Ta ei väljunud enne peast, kui olin teel Moskvasse, ja kui ma jõudsin siia... Juba hakkas kujunema ka süžee, juba oli pealkirigi kirjutatud valgele, paksule vihikule: „3-nda järgu Vladimir“, ja kui palju tigidust, naeru ja soola! Kuid äkki seisatusin, nähes, et sulg muudkui tõukab end niisugustele kohtadele, milliseid tsensuur ei lase mingil tingimusel läbi...“

Gogol tunnistab, et tal on „sada mitmesugust algust ja mitte ühtegi juttu ning isegi mitte ainustki täielikku katkendit“. Samal ajal hakkab ta kirjutama Ukraina ajalugu ja on vaimustatud ukraina lauludest, mida ta oli hoolega korjama hakanud. „Mu rõõm, mu elu, laulud! Kuidas armastan ma teid! Mis on kõik tuimad ajalookroonikad, milles ma praegu sorin, nende helisevate, elavate ajalookroonikate kõrval!“ Ta unistab ümber asuda Kiievisse, saada seal ajaloo-professoriks. „Sinna, sinna Kiievisse, muistsesse, kaunisse Kiievisse!“ kirjutab ta oma kaasmaalasest sõbrale prof. M. A. Maksimovičile. Puškinile kirjutab ta, et Kiievis hakkab „keema“ ta töö. „Seal ma lõpetan Ukraina ja Venemaa lõunaosa ajaloo ja kirjutatan üldise ajaloo,

missugust ei ole kahjuks tema õigel kujul senini mitte üksnes Venes, vaid isegi Euroopas.“

1832. a. juulis määrati Gogol Peterburi ülikooli üldise ajaloo adjunkt-professoriks. Alates septembrist hakkas ta lugema keskaja kursust. Gogoli professoriksolek osutus õnnetuks: üliõpilased ei olnud tema loengutega sugugi rahul, ta ise aga kaebas omalt poolt oma „uniste kuulajate“ mõistmatuse ja kaastunde puudumise üle.

Ning Gogol andub peaaegu eranditult kirjanduslikule tegevusele: valmistab ilmumiseks ette jutustustekogusid „Arabeskid“ (siia kuulusid jutustused „Portree“ ja „Nevski prospekt“, samuti „Hullumeelse kirjad“) ja „Mirgorod“, mis sisaldas jutustusi „Vanailma mõisnikud“, „Taras Bulba“, „Vii“ ja „Jutustus sellest, kuidas läksid tülli Ivan Ivanovič ja Ivan Niki-forovič“ (mis oli juba varem ilmunud almanahhis „Novosselje“). „Arabeskide“ ja „Mirgorodi“ ilmumine (1835. a.) tõi Gogolile kuulsuse. Belinski nimetas lühikeses eelartiklis Gogoli uudisteoseid „kõige harukordsemaks sündmuseks meie kirjanduses“, hiljem aga andis ta ulatuslikus artiklis „Venē jutustusest ja Gogoli jutustusest“ (ajakirjas „Teleskop“) Gogoli talendile vaimustatud hinnangu. „Gogol,“ kirjutab Belinski, „omab erakordset talenti, suurt ja üllast. Vähemalt praegu seisab ta kirjanduse eesotsas, luuletajate eesotsas.“

Suvel käis Gogol uuesti kodukohas, oli Krimmis („määris end tervis-mudas“), Kiievis. Kirjas Puškinile (7. oktoobrist) teatas ta, et ta on hakanud kirjutama „Surnud hingi“.

1835. a. lõpul lahkus Gogol ülikoolist. Ta kirjutab Pogodinile: „Tundmatuna asusin ma katedrile ja tundmatuna lahkun temalt. Kuid selle pooleteise aasta, minu halva kuulsuse aastate jooksul, sest üldine arvamine väidab, et ma ei olnud oma asjast kinni hakanud, — selle pooleteise aasta vältel olen seal palju välja toonud... Nüüd olen väljunud värskel õhu kätte... Naerda, naerda tahaks nüüd rohkem... Elagu komöödia! Ühe julgen lõpuks anda teatrisse...“ Ta oli äsja lõpetanud „Revidendi“.

19. aprillil 1836. a. toimus kärarikka eduga „Revidendi“ esietendus. Sellest muljest, mis jättis komöödia, kirjutab Gogol (näitleja Ščepkin'ile): „Mõju, mis ta avaldas, oli suur ja kärarikas. Kõik on minu vastu. Tšinovnikud, elatanud ja lugupeetud, karjuvad, et mulle ei ole midagi püha, kui ma söandasin rääkida niiviisi teenistuses olevaist inimestest; politseinikud on minu vastu; kaupmehed on minu vastu; kirjamehed on minu vastu. Sõimavad ja käivad näidendit vaatamas; neljandale etendusele on võimatu pileteid hankida... Nüüd ma näen, mis tähendab olla komöödiakirjanik. Väikseim tõe viirastus — ja su vastu tõusevad üles terved seisused. Kujutlen, mis oleks küll siis, kui võtaksin midagi Peterburi elust, mis on praegu mulle enam ja paremini tuttav kui provintsi oma.“

1836. a. juunis sõitis Gogol välismaale (kavatsusega seal kauem elada) — puhkama, meelt lahutama, „oma muret leevendama“, läbi mõtlema „oma tulevast loomingut“ ja töötama oma tähtsama teose, poemi „Surnud hinged“ kallal. Talle näis, et ta elus on alanud suur murrang. Ta käis Saksa-

maal, Sveitsis, Pariisis. 1837. a. märtsis sõitis ta Rooma, olles valinud selle linna oma alaliseks asukohaks. Itaalia võlus Gogolit.

Roomas sai ta teada Puškini surmast. See vapustas teda. Puškinile võlgnes Gogol väga palju: kaastöö eest ajakirjale „Sovremennik“, „Revidendi“ ja „Surnud hingede“ süžeede andmist, abi kirjanduslikus töös.

„Minu kaotus on suurim kõigist,“ kirjutab Gogol. „Midagi ei võtnud ma ette, midagi ei kirjutanud ma tema nõuandeta... Suur inimene lakkas olemast...“

Kolme aasta pärast tuli ta välismaalt Moskvasse tagasi, nägi palju vaeva perekondlike ja rahaliste asjadega, kohtas ema, olles kutsunud ta Moskvasse; luges sõpradele ette (Moskvas ja Peterburis) „Surnud hingede“ esimest kuut peatükki. Septembris oli ta uuesti Roomas, olles haaratud „Surnud hingede“ esimese köite lõpliku viimistlemise tööst ja mõtete kogumisest oma kolossaalse teose (s. o. teise köite) jätkamiseks. „Mu vaev on ülisuur, mu vägitegu on lunastav. Olen praegu surnud kõige väiklase jaoks...“ kirjutab ta S. T. Aksakovile. Ja juba annab temas ilmsesti tunda end see hingeline mõranemine, mis tumestas ta elulõppu. 1841. a. augustis lahkus Gogol Roomast, sõidab mööda Saksamaad ja on oktoobris jälle Venemaal. Selle tagasisõidu sihiks on „Surnud hingede“ väljaandmine. Oma poemi (viie viimase peatüki) viimistlemise kallal töötas Gogol hoolega Moskvas.

1842. a. mais ilmus „Čiškovi seiklused ehk surnud hinged“, juuni algul aga sõitis Gogol uuesti välismaale. Olles avaldanud „Surnud hinged“ (raamatul oli enneolematu menu) ja lasknud välja neljas köites oma teoste esikkogu, astus Gogol vene kirjandusse kui suur paljastaja, kui suur kunstnik-realist.

Seekord jäi Gogol välismaale ligemale kuueks aastaks. Need olid ta elu rännaku-aastad. Tema sagedased kohavahetused (Itaalia, Prantsusmaa, Saksamaa) olid tingitud peamiselt vajadusest end arstida. Talved ta veetis tavaliselt lõunas (Rooma, Napoli, Nizza). Pooleldi ruineeritud tervis, askeetlikkude-religioosete meeleolude kasvamine, piinaline raskus nende loominguliste ülesannete lahendamisel, mis ta enesele esitas „Surnud hingede“ jätkamise kallal töötades ja mis tõi teda ajuti mõttele oma loomingu- lise jõu kaotusest — kõik see tekitas Gogolis äärmiselt rusutud hingelise olukorra. 1845. a. suvel põletas ta „Surnud hingede“ teise köite valmiskirjutatud peatükid, 1846. a. aga valmistas ette ilmumiseks raamatu „Valitud kohad kirjavahetusest sõpradega“. Selle raamatu ilmumine, kus „Revidendi“ ja „Surnud hingede“ autor astus välja isevalitsuse ja pärisorjuse avameelse kaitsjana, tekitas kärarikkaid ja teravaid proteste isegi Gogolile lähedaste inimeste poolt; eriti põlastav ja hävitav on kuulus Belinski „Kiri“, „milles suur kriitik piitsutas kõige talle omase kirklikkusega Gogolit tema katse eest reeta rahva asja ja üle minna tsaari poole“.¹

Gogol kirjutab eneseõigustamise sihiga „Autori pihtimuse“ (1847). Kuid tal tuli tunnustada oma lüüasaamist. „Tõesti, see pole minu asi jut-

¹ Seltsimees Ždanovi aruanne ajakirjadest „Zvezda“ ja „Leningrad“.

lustega õpetada. Minu asi on kõnelda elavate kujudega ja mitte arutlustega. Pean esitama elu palgest palge ja mitte seletama teda...“ tunnistas ta Žukovskile.

Ta otsustab tagasi pöörduda „armsa kunsti“ juurde, töötada oma poeemi kallal, kinnitades sügavekslikult, et „kunst on leppimine eluga“.

1848. a. kevadel, teinud enne reisu Palestiinasse, tuli Gogol tagasi Venemaale. Ta elas Moskvas, 1850.—1851. a. talve veetis Odessas („põgenes talvekarmuse eest“), külastas kaks korda oma kodukohta (Vassiljevkat), kirjutas aeglaselt, suurte vaheaegadega „Surnud hingede“ teist köidet. Ta rahalised asjad olid halvad ja ta kaebas oma „vaesuse“ üle. Tervis halvenes. Ööl vastu 12. veebruari 1852. a. põletas ta oma suure poeemi kõik uuestikirjutatud peatükid ja kannatades raskeid piinu oma viimaseil elupäevil, suri 21. veebruaril.

Teadu saanud Gogoli surmast kirjutas Turgenev: „Meid tabas suur õnnetus: Gogol on surnud Moskvas... Ei ole venelast, kelle süda praegusel hetkel ei nõretaks verest. Meile oli ta enam kui vaid kirjanik: ta avastas meile meid endid... On tarvis olla venelane, et mõista, keda oleme kaotanud...“

Gogoli loomingu tähtsus. Gogoli ajalooline tähtsus seisneb selles, et ta astus Puškini järel kunstilise tõe radadele; kuid realistliku suuna arengul kirjanduses tegi ta veel sammu edasi ja sai kriitilise realismi ehk „naturaalkoolkonna“ rajajaks, nagu nimetati seda suunda 40—60-ndatel aastatel.

Kriitik A. Grigorjev kirjutas 1852. a.: „Võime õigusega nimetada Gogolit selle kirjandusliku ajastu geeniuks, mida elasime üle senini. Kõik, mis on tõesti eluline kaasaegse kunstilise kirjanduse nähetes, tuleb temalt...“ Mõni aasta hiljem kinnitas N. G. Cernõševski: „Gogoli suund jääb kuni senini meie kirjanduses ainuliselt tugevaks ja viljastavaks... aga ometi on kakskümmend aastat möödunud „Revidendi“ ilmumisest.“

Meile on Gogol kallis kui suur patrioot, kes uskus oma rahva ammuatamatusse jõusse, kes aitas kaasa pärisorjusliku elu varjukülgede paljastamisega vene kultuuri progressiivsetel tegelastel nende võitluses parema tuleviku eest.

Meile on Gogol kallis oma kunsti geeniuuse võimsusega. Tema eredate, näitlikkude, mahukate, eluliselt tüüpiliste kujude jõud on enneolematu.

Tema kujude eluline efektiivsus säilib ka praegu. „Gogollik“ elab. Suure poeedi-satiiriku sõna ja kuju on meile vajalik mitte üksnes argielus, vaid ka kui terav sõjariist suurtes elulahingutes. V. I. Lenin tsiteeris sageli Gogolit. Palju kordi kohtame Gogoli tüüpe, eriti Manilovit (ja „manilovlust“), V. I. Lenini teoste lehekülgedel. Paljastades näiteks intelligentlikku tülgestavast kaunihingelisust ja tühjade sõnade tegemist ägeda võitluse silmapilgul marksismi võidu eest töölisliikumises, häbimärgistab V. I. Lenin narodnikuid-intelligente Gogoli mõisniku nimega: „Manilov istub igas narodnikus“. „Manilovi fraasid“, „Manilovi unistused“ — see iseloomustab Lenini järgi revolutsioonilisele liikumisele kahjulikku ja vaenulikku narodnikute tungi päästa puruvaest vene küla selles hoiu-

kassade või krediitühingute asutamisega. Ajutise valitsuse rahvuspoliitikat nimetab Lenin tabavalt „suurvene „deržimorda“ poliitikaks“ ja küsib peene huumoriga: „Ja mis on sellest häda, kui menševik Ivan Ivanõž on kunagi nimetanud haneks kadett Ivan Nikiforoviči!“

Seltsimees Stalini aruandes „NSV Liidu konstitutsiooni projektist“ Nõukogude erakorralisel VIII üleliidulisel kongressil on kasutatud Gogoli kuju „Surnud hingedest“. Seltsimees Stalin võrdles konstitutsiooni projekti piiritaguseid arvustajaid „mustajalgse“ mõisaplika Pelagejaga, kes, näidates teed Čičikovi kutsarile Selifanile, ei osanud eraldada paremat poolt vasakust. „On vaja tunnustada,“ ütles seltsimees Stalin, „et meie arvustajad poola ajalehtedest ei ole siiski, vaatamata kõigile nende auahnusele, palju kaugemale jõudnud „Surnud hingede“ „mõisaplika“ Pelageja arusaamise tasemest. Kui tuletate meelde, pidas kutsar Selifan vajalikuks noomida Pelagejat parema ja vasaku segiajamise pärast, öeldes talle: „Oh, sa mustajalgne... ei tea, kus on parem ja kus vasak.“ Mulle tundub, et tuleks samuti noomida meie äpardunud kriitikuid, öeldes neile: Eh, teie hädavaresed-kriitikud... ei tea, kus on parem ja kus vasak.“

Gogol sai kuulsaks välismaal veel oma eluajal. Gogoli ausamba avamine Moskvas 1909. a. suure vene kirjaniku 100. sünni-aastapäeva tähistamise puhul demonstreeris Gogoli laialdast kuulsust välismaal ja tema mõju maailmakirjandusele. „Slaavi maailma piiride taga laotab Gogol oma võimu kogu inimkonnale,“ ütles juubelipidustuste kõnes Moskvas prantsuse kriitik Melchior de Vogué. Rühm välismaa kirjanikke aga kirjutas juubelipidustusteks Moskvasse lähetatud kirjas, nimetades Gogoli loomingu üheks tõrvikuist, mis valgustavad teed humaansuse ideaalide juurde, et selle tõrviku kuma on „valgustanud kogu Euroopa“.

Nõukogude rahvusliku uhkustunde kasvatamine füüsika tundides.

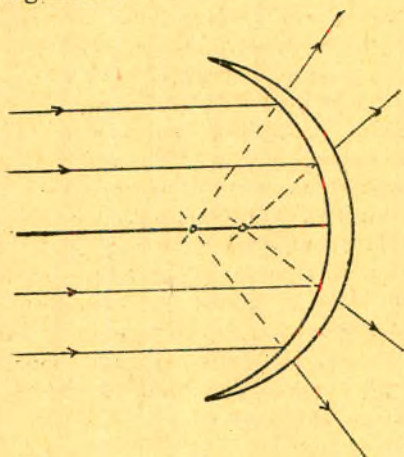
A. JENOHHOVIČ.

Füüsika õpetamine annab laialdasi võimalusi patriootilise rahvusliku uhkustunde kasvatamiseks nõukogude koolilapse südames. Selle tunde kasvatamise tähtsaks allikaks on tundides vene teaduse ajaloo ja eriti füüsika ja tehnika ajaloo materjalide kasutamine, mis võimaldavad õpilastele näidata vene teaduse hiiglapanuseid ülemaailmse teaduse ja kultuuri varasalve. Rahvusliku uhkustunde kujundamise peallikaks aga on nõukogude füüsika ja tehnika saavutuste põhjalik uurimine, sest need saavutused on tõstnud meie teaduse kaasaegse teaduse etteotsa; peale selle õpilaste laialdane tutvustamine sotsialistliku ülesehituse eduga ja ta edaspidise arengu grandioossete plaanidega.

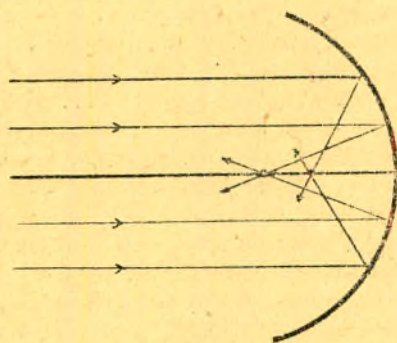
Muidugi on säärasel materjalil kasvatustlik tähtsus ainult sel juhul, kui õpetaja seda kasutab tihedas seoses koolis käsitletavate seaduspärasuste või nähtustega füüsikas, kui ta ei piirdu mitte õpetaja üldiste arutlus-

tega meie maa „edusammudest ja saavutustest“, vaid sisaldab täiesti kindlaid konkreetseid teadmisi ja fakte, mis nendest räägivad ja suurendavad õpilase teadmisi, aidates temal õpitavat füüsika materjali omandada sügavamalt ja laiemalt. Õpilane peab saama sääraseid teadmisi ja andmeid, mis temale lubavad konkreetset teada, millele ta võib uhke olla, millised Nõukogude kodumaa edusammud sotsialistliku ülesehituse alal, teaduse vallas teevad Nõukogude kodumaa eesrindlikemaks maaks maailmas.

Toome näite sellest, kuidas neid nõudeid võib teostada. Teema „Sfäärilised peeglid ja klaasid“ õppimisel toimus õpilaste tutvustamine D. D. Maksutovi menisk-teleskoobi kui nõukogude optika hiilgava saavutusega järgmiselt:

Joon. 1.

Joon. 2.

Pärast teleskoopide tundmaõppimist osutati puudustele, mis on omased reflektoritele ja refraktoritele (sfääriline, kromaatiline aberratsioon, peeglite tuhmumine), samuti teleskoopide parabolsete peeglite ja läätsede valmistamise keerukaimale tehnikale, hiiglaslikele raskustele, mis on seoses teleskoopide optiliste omaduste parandamisega ja nende mõõdete suurendamisega. Edasi rõhutati, et nõukogude optik, Stalini preemia laureaat D. D. Maksutov loobus väljavaatetust ja aeglasest teleskoopide täiendamise viisist peeglite ja läätsede töötlemise tehnika keerustamise teel ja keerukate läätsobjektiivide tarvitamisest, millel optikateadus seisib rohkem kui kolm sajandit. D. D. Maksutov töötas välja põhimõtteliselt uue meetodi teleskoobi „orgaaniliste“ vigade kõrvaldamiseks.

Märgilt vastupidiste aberratsioonide vastastikuse kompensatsiooni idee meniski ja reflektori juures selgitati kahe joonise abil, mis kujutavad kiirte käiku meniskis ja nõguspeeglis (joon. 1 ja 2). Ühtlasi näidati, et meniski ja reflektori kombinatsioon Maksutovi teleskoobi optilises süsteemis ei anna ka kromaatilist aberratsiooni, kuna õhukesel meniskil

ega ka peeglit seda omadust pole. Selle tagajärjel tekib äärmiselt täpne ja selge kujutis. Vestluse lõpul toonitati hiilgavaid perspektiive, mis avanevad selle leiutise ees: olles optilises suhtes kõige täiuslikum teleskoop maailmas, on tal ühtlasi ka terve rida teisi väärtuslikemaid omadusi (toru õhukindlus, sfääriline, mitte aga parabolne peegli kaju jm.). Mitu Maksutovi teleskoopi on juba üles seatud nõukogude observatooriumides. Teleskoobi hämmastavat kompaktsust illustreeriti harilike teleskoopide ja Maksutovi teleskoobi fotode abil, samuti arvude kõrvutamise, mis näitavad ühemeetrilise läbimõõduga teleskoobi toru pikkust (Simeizi reflektor — 5 m, Yerki reflektor — 20 m, Maksutovi teleskoop kõigest ligi 3 m).

D. D. Maksutovi töö säärase esitamisviisiga saavutati samuti õpilaste arusaamist selle töö olemusest füüsikas, toonitati leiutise uudsust ja tähtsust astronoomilises optikas.

Peatumata nii üksikasjaliselt nõukogude õpetlaste teiste tööde arutlusele, mainime ainult mõningaid tähtsaid töid, milledega tuleb tutvustada viimase klassi õpilasi füüsika tundides.

Õppides tundma aatomi ehitust, peab õpilane teada saama, et kaasaegne aatomi tuuma prootoni — neutroni mudeli idee kuulub nõukogude füüsikule D. D. Ivanenkole; volta kaare kohta peab õpilane teada saama selle vanima vene leiutise uute meetodite ja valdkondade rakendamise kiirautomaatkeevitamisest sotsialistliku töö kangelase E. O. Patoni meetodi järgi, volta kaare efektiivsuse kasutamisest veealuseks keevitamiseks ja metallide liikamisel prof. K. K. Hrenovi meetodil. Tihedas seoses õpitavate füüsikaliste nähtustega võib õpilasi tutvustada füüsika põhimõtete, mille alusteks on terve rida teisi väljapaistvaid nõukogude leiutisi — S. P. Ivanovi leiutatud stereoskoopiline kino, Lazarevi poolt välja töötatud elektroosiooniline metalli töötlemise viis; tuleb tutvustada nõukogude õpetlase A. S. Zaimovski tööga, kes on leiutanud uued hinnalised magnetilised sulamid, B. M. Vuli tööga, kes on leiutanud aine ülikõrge, 1400-ni ulatava dielektrilise konstandi; V. P. Vologdini ja G. J. Babati töödega, kes töötasid välja meetodid kõrgesagedusvoolude kasutamiseks pinnapealse karastamise otstarbel jne.

Kõik need tööd peavad konkreetsetel faktidel näitama meie teaduse ja tehnika arengu kõrget taset, nõukogude õpetlaste prioriteeti kaasaegsete teadusharude terves reas.

Need nõukogude teaduse ja tehnika edusammud kindlustasid suurel määral sotsialistliku ülesehitustöö edusamme meie maal. Füüsika kui teaduse tihe side praktilise sotsialistliku ülesehitustööga lubab õpetajal füüsika tundides laialt kasutada sotsialistliku ülesehitustöö materjali.

Näidates õpilastele meie maa tohutut majanduslikku võimsust, ajaloos ennenägematut rahvamajandusliku arengu hoogu, kasvatab õpetaja lastes ka armastustunnet meie kodumaa vastu, õigustatud uhkustunnet tema edusammude puhul.

Õppides näiteks teemat „soojusmasin“, rõhutab õpetaja, et tsaari-Venemaal puudus täielikult oma traktori- ja autotööstus, riigis olevad 9000 autot olid välismaalt ostetud. Stalinlike viisaastakute vältel loodi need

tootmisharud ja juba 1938. aastal lasti välja 211,4 tuhat autot, 32,2 tuhat lintraktorit, mis asetas Nõukogude Liidu neljandale kohale maailmas autode toodangu alal ja teisele kohale traktorite toodangu alal.

Hitlerliku Saksamaa kallaletung tekitas meie auto- ja traktoritööstusele hiiglakahju. Purustati suurimad traktoritehased — Stalingradi Traktoritehas ja Harkovi Traktoritehas. Ent juba sõja vältel organiseeriti traktoritehitamise baasil massiline tankide ehitamine ja viimaseil sõja-aastail ulatus tankide toodang 30 000-le aastas. Samal teemal esitatakse ka mõned arvud, mis iseloomustavad auto-traktoritehituse taastamise ja arendamise kõrget kasvuhuugu. Viisaastaku seadus näeb 1950. a. ette 500 tuhande auto ja 112 tuhande traktori väljalaskmise. Selle tööstusharu säärane kiire kasv kindlustatakse uute tehaste ehitamisega (Minski, Dnepropetrovski, Kutaisi autotehased), Stalingradi ja Harkovi traktoritehaste taastamise lõpuleviimisega (viimane on juba taastatud sõjaeelsest veidi suurema võimsusega), Altai, Lipetski, Vladimiri traktoritehaste ehitamise lõpuleviimisega täie võimsuseni.

Samasugusel viisil võib seoses Archimedese seaduse tundmaõppimisega iseloomustada meie veeteede arengut, seoses elektromagnetilise induktsiooni ja generaatorite, mootorite, transformaatoreid tundmaõppimisega selgitada maa elektrifitseerimise arengut, elektromagnetiliste lainete käsitlusel näidata radiofitseerimise arengut; kütte kalorsuse õppimist siduda küttetööstuse arenguga jne.

Siin on tarvis märkida, et õpetaja poolt toodavad arvud, mis illustreerivad meie rahvamajanduse arengut, ei või iga kord anda käegakatsutavat kujutlust iseloomustatavast suurusest. Kui näiteks õpetaja ütleb, et tänu tehnika uusimate saavutuste rakendamisele taastatud Dneprogesi võimsus ületab sõjaeelse võimsuse 50 000 kW võrra ja sellega piirdub, siis õpilane vaevalt tunneb, mis selle arvu taga peitub. Seepärast tuleb sagedamini abiks võtta võrdlusi ja kõrvutamisi. Lisades, et Dneprogesi võimsuse juurdekasv võrdub uue elektrijaama ehitamisele Volhovstroji võimsusega, mis on suuteline energiaga varustama suurt linna, teeb õpetaja arvu 50 000 kW kaalukaks, arusaadavaks.

Samuti, kui õpetaja ütleb, et viisaastaku plaanis on projekteeritud 11 700 tuhande kW elektrivõimsuse rakendamine, ja et see võrdub 20 uue Dneprogesi ehitamisele, et iga-aastane elektrivõimsuse juurdekasv sõjajärgse viisaastaku jooksul ulatub elektrijaamade võimsuseni Venemaa Riikliku Elektrifitseerimiskomisjoni plaani järgi (1,5 milj. kW), mis oli arvestatud 10—15 aastaks, siis rõhutab see hästi maa elektrifitseerimise hoogu ja projekteeritud elektriliste võimsuste suurust 4-nda viisaastaku vältel.

Viie aasta plaanis ettenähtud grandioosete ülesannete valgustamine, nende ülesannete eduka täitmise valgustamine lubab meie õpilastel olla uhke maale, millele on jõukohane suurte stalinlike ülesannete ellurakendamine.

Tänuväärt materjaliks rahvusliku uhkuse kajastamiseks on samuti ka teaduse ajalugu.

Selle kasutamisel peab õpetaja erilist tähelepanu osutama tähtsaima,

suurte vene õpetlaste loomingu iseloomustava allakriipsutamisele. Õpetajal tuleb rõhutada nende tööde määratut teaduslikku ja praktilist tähtsust, mis meie kodumaale on toonud prioriteedi paljudes teaduse ja tehnika harudes ja on pannud aluse paljudele tähtsatele tänapäeva teaduse ja tehnika harudele (elektrotehnikale, soojustehnikale, raadiotele, aviatsioonile ja teistele); tuleb rõhutada vene teadlaste hõõguvat patriotismi, visadust mitmesuguste raskuste ületamisel tsaari-Venemaa töötingimustes.

Valgustades näiteks aurumasina leiutamise ajalugu, juhib õpetaja õpilaste peatähelepanu I. I. Polzunovi loomingu järgmistele külgedele:

1. I. I. Polzunovi vastuvaidlematu prioriteet aurumasina leiutamisel. 1763. aastaks ta töötas välja ja 1765. a. lõpuks ehitas kahesilindrilise aurumasina, kasutades seda esmakordselt tehase mehhanismi (ventilatsioon) liikumapanemiseks, s. t. Polzunov teostas esmakordselt universaalse aurumasina idee ja pani aluse igakülgsel aurumasinate kasutamisele jõumasina tööstuses.

2. Polzunovi mõistuse sügavus, tema ülisuured teadmised. See väljendub selles, et universaalse masina idee tekkis Polzunovil sootu teisel teel kui Wattil 20 aastat hiljem: sellele ideele tuli I. I. Polzunov mitte „kobamisi“, mitte empiirilisel teel, mitte juba tuntud Newcomeni masinate üksikute paranduste ja täiendamiste teel (Polzunovil polnud nendega tegemist), vaid teadlikult lähtudes hädavajalikkusest anda tööstusele universaalne jõumasin ja loobudes üldtarvitavaist vaateist atmosfäärilisele aurumasinale ainult kui veega jahutamise masinale. Mitte juhus ei toonud Polzunovi tema leiutisele, vaid avar mõistus, suured teadmised — tema tundis põhjalikult oma kaasaegset tehnikat, tööstust ja selle nõudeid, ta uuris suurt teaduslikku kirjandust ja eriti tundis hästi M. V. Lomonossovi töid.

Nii on I. I. Polzunov suur teadlane, kellele vene rahvas on teenitult uhke.

3. Välismaalaste vaenulik suhtumine tähelepanuväärsele vene leiutisele. See väljendus Polzunovi leiutise laimavais kirjeldusis (Pallas ja Falk), kus väideti, et Polzunovi masin on vaid Newcomeni masina ebaõnnestunud teisend; samuti ka Altai tehaste juhatajate, sakslaste Irmanni ja Milleri korraldus selle masina hävitamiseks.

Säärane põhiliste küsimuste esiletõstmine Polzunovi loomingu tundmaõppimisel ei luba meie arvates kõrvalistel detailidel varjutada peaasja — leiutise novaatorlikkust, mis tähendas „auru sajandi“ algust.

Niisama sügavad jäljed maailma tehnika ja teaduse arengusse jätsid veel paljud vene teadlased ja leiutajad. Seoses programmi küsimustega võib õpilasi tutvustada suurte vene inimeste töödega: M. V. Lomonossovi, I. I. Polzunovi, V. V. Petrovi, I. P. Kulibini, N. J. Kibalčiçi, vendade Čerepanovite B. S. Jakobi, E. H. Lentzi, A. N. Lodõgini, P. N. Jabločkovi, N. N. Bernadossi, N. G. Slavjanovi, I. F. Ussačini, A. F. Možaiski, F. A. Blinovi ja J. V. Mamini, A. S. Popovi, M. O. Dolivo-Dobrovolski, A. G. Stoletovi, P. N. Lebedevi, N. J. Zukovski, K. E. Tsiolkovski, J. V. Vulfi. Nende nimedeta, vaatlemata nende õpetlaste ja leiutajate panuseid maailma teadusesse, ei saa tõsiselt rääkida füüsika kursuse teadlikust ülesehitusest; nende geeniuste tööde tõsise tundmiseta on võimata rääkida füüsika tundmisest, ja

järelikult ei saa ka kasvatada sügavalt teadlikult omandatud rahvuslikku uhkustunnet. Siinkohal tahaks veel ja veel kord rõhutada seda mõtet, et kasvatusküsimust ei saa vaadelda eraldi õpetusest — „puhtal“, isoleeritud kujul. Kasvatus ja õpetus on ühtne protsess, ja seepärast on loomulik, et ainult teadlik ja sügav füüsikakursuse omandamine, ainult tõsiselt organiseeritud õpetamine võib lahendada selle või teise kasvatusliku ülesande ja eriti nõukogude rahvusliku uhkustunde kasvatamise. Ainult see, kes põhjalikult tunneb ainet, võib õpitava teaduse valdkonnas küllaldaselt määral tunda ja hinnata meie rahva, meie Nõukogude riigi suurust ja teeneid, ja ainult siit võib võrsuda nõukogude inimese uhkustunne.

Õpetaja, kes kasvatab nõukogude noorsoos seda tunnet, aitab nõukogude riigil formeerida haritud, julgeid, raskusi mitte kartvaid inimesi, oma kodumaad armastavaid inimesi, inimesi, kelle mõistuses ja südames meie kodumaa elab alati kõige eesrindlikuma, vabama ja võimsama maana maailmas.

О преподавании рода существительных в эстонской школе.

Г. Р. Тукумцев.

Категория рода в русском языке.

Одной из основных трудностей, стоящих перед школьниками Советской Эстонии на пути к овладению русским языком, является распознавание рода существительных, т. е. эстонскому языку категория грамматического рода совершенно чужда, а принадлежность русских существительных к тому или иному роду далеко не всегда может быть легко установлена; в то же время от правильного распознавания рода существительных зависит: 1. правильное согласование с существительным определяющих его слов, а часто и сказуемого и 2. правильное склонение самого существительного.

Грамматическая категория рода присуща в русском языке как существительным, так и всем другим изменяемым частям речи. Однако, во всех других частях речи эта категория несамостоятельна: она в них зависит от того существительного, с которым данное слово согласовано: *Наша новая школа построена недавно — Наш новый клуб построен недавно — Наше новое кино построено недавно*. В связи с этим все другие части речи, если имеют родовую форму, изменяемы по родам (*наш — наша — наше; новый — новая — новое; построен — построена — построено*). В существительном же родовая категория самостоятельна, т. е. каждое существительное само по себе, независимо от окружающих его слов, принадлежит к одному из грамматических родов.

Когда существительные обозначают людей — и некоторых, наиболее важных для человека в хозяйственном отношении животных — их грамматическая принадлежность к мужскому или женскому роду имеет вещественное, реальное значение: она совпадает с принадлежностью обозначаемого существительным предмета

е мужскому или женскому полу, например: брат — сестра; баран — овца. Когда же существительное обозначает неживые предметы или отвлеченные понятия, категория рода ничего не обозначает в мире вещественных значений; для современного русского языкового сознания категория рода существительных неодушевленных — категория, имеющая чисто грамматическое значение.

Существительные неодушевленные мужского рода совпадают по окончаниям с названиями мужчин (стакан — Иван, букварь — пахарь, слой — герой и т. п.); то же относится и к существительным неодушевленным женского рода: они совпадают по окончаниям с названиями женщин (гора — сестра, баня — няня, кровать — мать); при этом, однако, как видно из примеров, мягкие согласные в конце (на письме *ь*) встречаются в существительных как мужского, так и женского рода (букварь, кровать), что создает особое затруднение. Существительные неодушевленные среднего рода имеют окончания, которые не встречаются, как правило, в названиях мужчин и женщин. Вот существо грамматической категории рода в русском языке.

Этапы усвоения рода существительных.

Как же вести работу по усвоению этой особенности русского языка эстонцами? Конечно, эту работу нельзя выполнить за один прием от начала до конца — она должна проводиться концентрирами. Так, уже в предбукварный и букварный период приобретаются чисто практическим путем некоторые навыки согласования в роде; дальше, в III и IV классе, учащиеся знакомятся в основных чертах с грамматическими признаками рода; в V классе, в систематическом курсе грамматики, в теме «Имя существительное», учащиеся более углубленно и подробно изучают грамматический род; но и этого мало: в одном из старших классов (в VIII или IX), на базе выросшего словарного запаса, следует еще раз вернуться к обзору этой темы. В промежуточные годы идет практическое закрепление навыков согласования в роде и расширение словообразовательного и лексического (словарного) запаса в связи с этой темой.

Впрочем, число этих концентров и распределение грамматического материала зависят от того, насколько в данном классе данной школы учащиеся практически владеют русской речью. Здесь будет дано систематическое изложение всех этапов работы над темой «Род имен существительных»; в систематическом изложении преподавателю будет легче ориентироваться и отбирать посылный материал для каждой конкретной группы (с учетом ее подготовки).

1-й этап работы. Род существительных — названий людей — с твердой основой.

Начинать работу надо с существительных одушевленных, обозначающих людей: здесь родовые категории осмыслены соответствием мужскому и женскому полу; кроме того, тут только два различных рода, что легче для начала.

Когда в словарном запасе учащиеся уже накопится несколько названий лиц мужского и женского пола, можно уделить 15—20 минут первому наблюдению над выражением мужского и женского рода в русском языке. Вспоминаем с классом такие пары слов, как мальчик и девочка, брат и сестра, отби-

раем из них только существительные с твердой основой (пара учитель — учительница пока не подойдет) и выписываем их на доску к два столбца:

мужской род	женский род
брат	сестра
мальчик	девочка
сын	дочка
ученик	ученица

Пишем далее русские имена (полные), а также эстонские — мужские на твердый согласный и женские на а:

Петр	Тамара	Эни	Анна
Иван	Надежда	Арнольд	Элиза
Михаил	Нина	Юхан	Эрна
Александр	Татьяна	Аугуст	Эльвина

Устанавливаем, что в русском языке (а иногда и в эстонском) для названий мужчин служат слова, оканчивающиеся на твердый согласный звук, без изменяемого окончания, а для названия женщин слова, оканчивающиеся на а. Следовательно:

М	Ж
—	а

Это наше первое, но важное наблюдение, которое дети должны хорошо осознать и запомнить.

2-й этап. Согласование в роде.

Теперь связываем эти слова с согласуемыми в роде сказуемыми, затем с определениями; при этом берем сначала глагольные родовые формы, окончания которых не отличаются от окончаний существительных: Брат приехал — сестра приехала; ученик встал и ответил урок — ученица встала и ответила урок (на последнем примере учащиеся убеждаются, что глаголы согласуются в роде только с подлежащим — понятие подлежащего и способ его различения должны быть известны из грамматики родного языка; тут же отмечается, что в формах настоящего времени согласования нет: ученик отвечает — ученица отвечает. Далее составляем предложения с краткими прилагательными и местоимениями наш, ваш, этот, эта: Наш брат здоров — наша сестра здорова. Этот ученик готов отвечать — эта ученица готова отвечать (попутно усваивается особая форма мужского рода мест. этот с удвоенным корнем). Эти управления производятся и письменно и устно; надо добиться безошибочного, гладкого, уверенного произношения этих сочетаний. С этим упражнением надо связать и замену существительных местоимениями 3-го лица он, она: Ученик ответил. Что сделал ученик? — Он ответил. Сестра уехала. Что сделала сестра? — Она уехала.

3-й этап. Род существительных — названий людей — с мягкой основой
(и с основой на й).

Далее вводятся мягкие основы существительных (учитель, библиотекарь, председатель; няня, Маня, Катя и т. п.), а затем и основы на й: герой, Алексей, Андрей*; среди согласуемых местоимений вводим местоимения на й, я: мой, моя, твой, твоя; теперь уже можно ввести и полные прилагательные с окончаниями ой (без ударения на письме ый) и ая; мягкие основы прилагательных встречаются редко и с ними можно подождать. Для закрепления хорошо пользоваться подстановочными таблицами такого типа:

Согласование в мужском роде			
этот	хороший	товарищ	уехал
мой	добрый	учитель	приехал
твой	любимый	приятель	приходил
			сюда
наш	новый	сосед	был тут
ваш			

Согласование в женском роде			
эта	хорошая	подруга	уехала
моя	добрая	учительница	приехала
твоя	любимая	приятельница	приходила
			сюда
наша	новая	соседка	была тут
ваша			

Существительные подчеркиваются как слова, с которыми согласуются все остальные. Каждая из этих табличек позволяет произнести или написать значительное число различных предложений, последовательно заменяя одно из четырех слов предложения другим из того же столбика: Этот хороший товарищ уехал, мой хороший товарищ приехал, твой любимый учитель был тут и т. д. Таким образом можно составить по каждой табличке несколько сот различных предложений, и все будут правильно согласованы. При некоторой бедности содержания эти таблички все же хорошо натренировывают ухо и речь в согласовании. Можно, конечно, составить и другие таблицы, с другим содержанием; если трудно подобрать столбики из 4—5 слов, достаточно 2—3; нужно только проследить, чтобы все возможные сочетания давали удовлетворительный смысл.

* В них й не окончание, а часть основы, ср. герой/ск/ий, Анд/рей/к/а; в косвенных падежах й основы сливается на письме с гласными окончаний в иотованные гласные: героя = герой+а, герою = герой+у.

Хорошо связать согласование в роде с определенными цветами — это дает лишнюю поддержку памяти. Карточки с согласованием в мужском роде обведем синим карандашом, в женском роде — красным; или же можно, если есть цветная бумага, писать таблички на синей (или голубой) и розовой бумаге.

Усвоенные окончания могут быть суммированы в такой таблице*:

Согласование в роде			
род	М и П	С	Г (пр. вр.)
мужск.	—, й; ой, ый	—, ь, й	(л) —
женск.	а, я; ая	а, я	(л) а

Названия частей речи обозначены для краткости одними заглавными буквами: надо разъяснить их значение. Надо также указать, что существительные мыслятся только в роли подлежащего. Обозначение м у ж с к. надо подчеркнуть синим и синим же надо обвести все окончания мужского рода, при том для окончаний существительных взять более густой интенсивности синий цвет; также обозначение ж е н с к. надо подчеркнуть красным и красным обвести окончания женск. рода, гуще окончания существительных. Единство окраски здесь закрепит в сознании идею согласования в роде.

Не следует демонстрировать такую таблицу в готовом виде: она может смутить своей сложностью; надо составлять ее коллективно, постепенно усложняя, по мере усвоения согласования, и только после того, как она доведена до конца в тетрадях учащихся, вывесить на стене и руководствоваться ею при каждом затруднении.

4-й этап. Образование существительных — названий людей мужского и женского рода.

Когда усвоено согласование в роде с существительными — названиями людей, надо остановиться на лексико-морфологической стороне дела: надо проверить, умеют ли учащиеся сами образовать слово женского рода, соответствующее данному слову мужского рода (и обратно). В русском языке имеется несколько суффиксов женского рода: ка** — сосед — соседка; при этом обращаем внимание на то, что при образовании слов женск. рода от существительных типа комсомолец, эстонец или крестьянин, татарин, отбрасываются суффиксы ец и ин: комсомол-к-а, эстон-к-а; крестьян-к-а, татар-к-а.

Вместо суфф. м. р. чик прибавляется чиц: летчик — лет-чиц-а; к суфф. м. р. тель прибавляется ница: учитель-ница, председа-

* В интересах орфографии мы даем в таблице буквенное обозначение, т. е. окончанием в словах герой, няня условно считаем й и я, хотя на самом деле окончания в них те же, что и в словах брат и сестра, т. е. —, а (герой-, нянь-а). Это надо детям объяснить.

** Здесь и в дальнейшем для легкости произношения и прочности запоминания даем суффиксы вместе с окончанием (как это принято и в научной литературе); однако, нужно заранее предупредить учащихся, что, говоря о суффиксе ка или ица, имеем в виду суффиксы к и ц + окончание а в чем легко убедиться, изменяя слово.

тель - ниц - а. Даем также более редкие суффиксы: уха, их а, ыня, й а (на письме ъ а): старуха, портниха, рабыня, шалун - ъ а (шал / ун - й - а); в связи с этими примерами запоминаются и мужские соответствия: старик, портной, раб, шалун. Отмечаем, что в названиях людей родственно близких, род (пол) обозначается не суффиксами, а совсем другой основой: брат — сестра, сын — дочка, дядя — тетя (тетк а); дедушка — бабушка (на окончании — а, я — двух последних слов мужского рода пока не останавливаемся, отметив их только для памяти как особенность). Все эти пары слов учащиеся записывают на особую страничку (или смежную пару страниц) с обозначением «Существительные одушевленные мужского и женского рода». Пары надо группировать по суффиксам; разнокоренные типа: брат — сестра, — в особую группу; после каждой группы оставлять место для позднейших добавлений. Все слова мужск. рода подчеркнуть синим, женского — красным; суффиксы обвести соответствующим цветом.

5-й этап. Род существительных — названий животных.

Теперь переходим к названиям животных. Только очень немногие животные — именно те, которые настолько близко интересовали человека в его хозяйственной жизни, что ему не был безразличен их пол, получили в языке особые названия для самцов и самок; причем самые близкие к человеческому быту животные (как мы видели выше и в названиях близких родственников) различаются не суффиксами, а основами в целом: бык — корова, баран — овца, боров — свинья, петух — курица и т. д.; названия самок других животных образуются при помощи суффиксов, уже знакомых нам по 4-му этапу: медвед - и ц - а, зайч - и х - а, гус - ы н - я. Что же касается животных, пол которых не интересовал человека, то их названия не имеют вариантов для самцов и самок: слова сурок, дятел, окунь, комар, так же как и сорока, лягушка, щука, муха могут обозначать и самцов и самок; при этом грамматически они продолжают принадлежать одному роду, определяемому по окончаниям, как в существительных неодушевленных (см. след. этап). Отметим, что сюда же относятся и слова лошадь и собака. Для названий животных отводим особую пару страничек в словарике и там группируем их по указанному выше принципу.

6-й этап. Род неодушевленных существительных.

Теперь переходим к существительным неодушевленным. Здесь нам уже придется идти не от значения к согласованию (как в 1-м и 2-м этапах), а наоборот, от согласования к значению, т. к. мы знаем, что род неодушевленных существительных не имеет никакого реального значения и потому вещественное значение этих слов не может дать ничего для определения их рода.

Выписываем на доску предложения типа: Мой новый пенал упал. Моя новая книга упала. (Желательно, чтобы содержание примеров было связано с темной предшествующей чтению или беседы). Устанавливаем, что в первом предложении согласование такое, какое бывает при названии мужчины или мальчика (ср. Мой любимый брат уехал), а во втором — такое, как при названии женщины или девочки (ср. Моя любимая сестра уехала);

сравниваем также окончания с таблицей согласования в роде. Теперь рассмотрим слова *п е н а л* и *к н и г а*: они обозначают не людей, не животных, а вещи: вещи не имеют пола; эти вещи имеют совершенно одинаковое отношение как к мужчинам, так и к женщинам; пеналы и книги имеются и у мальчиков и у девочек. Почему же слово *п е н а л* мужского рода, а *к н и г а* женского (как это видно по согласованию)? Очевидно только потому, что окончание слова *п е н а л* (нулевое окончание) такое же, как у имен мужчин (*И в а н, б р а т*), а окончание слова *к н и г а* (а) такое же, как у имен женщин (*А н н а, с е с т р а*). В этом сходстве окончаний и есть ключ к распознаванию рода этих существительных. Вспоминаем нашу первую табличку:

— она оправдывает себя полностью и здесь.

Надо только особо отметить, что эти

М	Ж
—	а

окончания указывают на соответствующий род только в единственном числе и только, когда эти слова отвечают на вопрос: *Что это такое* или *Что у тебя есть?* (т. е. в форме имен. падежа). Это важно подчеркнуть потому, что безоговорочное запоминание правила, что существительные без окончания мужск. р., а с окончанием *а* женского приводит к согласованию типа: *эта стола, наша дома, этот задач*, поскольку учащиеся встречаются в тексте слова *стола, дома, задач* и недоучитывают, что они стоят не в форме именительного падежа единственного числа.

Очень полезно с самого начала связать принадлежность к тому или иному роду с окончанием не одного именительного падежа, но и родительного; если учитель считает преждевременным на данном этапе давать русские названия падежей, можно форму родительного падежа связать с отрицательным оборотом: *есть пенал, нет пенала* — мужск. род; *есть книга, нет книги* — женский род. Составляем таблицу:

Определение рода неодушевленных существительных по окончанию			
Падежи	Вопросы	М. р.	Ж. р.
Именительный	Что есть?	—, ь, й	а, я
Родительный	Чего нет?	а, я	ы, и

Упражняемся в определении по этой табличке рода имеющихся в активном словаре учащихся существительных неодушевленных, а также в согласовании с ними местоимений, прилагательных и глаголов прош. вр.

7-й этап. Средний род. Согласование в трех родах.

При последнем упражнении, без сомнения, внимание учащихся будет привлечено знакомыми им существительными типа *окно, лицо, ружье, поле* и т.п., которые по своим окончаниям не подходят ни к мужскому, ни к женскому роду. Пишем на доске предложения типа:

Наше большое окно открыто.
Это колхозное поле засеяно.

Мы замечаем, что и согласование с этими существительными особое. Делаем вывод: среди существительных неодушевленных различается не два, а три рода; кроме мужского и женского рода есть ещё третий — средний род. Образует от обнаруженных существительных среднего рода формы родительного падежа (нет окна, ружья..) и отмечаем совпадение окончаний родительного падежа с окончаниями мужского рода. Составляем объединенную таблицу для окончаний именительного и родительного пад. всех трех родов (при этом окончания родительного падежа мужского и среднего рода объединяем):

Определение рода неодушевленных существительных по окончаниям				
ПАДЕЖИ:	Вопросы	М. р.	Ср. р.	Ж. р.
Именительный . .	Что есть?	-, ь, й	о, е	а, я
Родительный . .	Чего нет?		а, я	ы, и

Тренируемся по этой таблице в определении рода каждого нового слова (пропуская временно существительные третьего склонения) и в согласовании с ним определения и сказуемого (в прош. вр.): есть мост, нет моста — мужск. род построим новый мост; есть письмо, нет письмо — средний род: твое большое письмо пришло и т.п.

Теперь делаем подстановочные таблички уже для всех трех родов на картоне трех разных цветов или с тройкой цветной обводкой; при этом для среднего рода можно взять зеленый цвет.*

Образец подстановочной таблицы среднего рода:

мое	большое	перо	упало
твое	новое	ведро	пропало
наше	хорошее	ружье	потерялось
ваше	красивое	зеркало	нашлось
это			

Подобные же таблички делаются для мужского (с существительными: пенал, ножик, карандаш, портфель) и женского рода (со словами: сумка, книжка, тетрадка, картинка). Много тренируемся по этим табличкам, как было рассказано выше (см. 3-й этап), главным образом устно (иногда и хором), чтобы получился прочный, почти механический навык в родовом согласовании.

Записывая новое существительное в словарь, надо перед существительным писать притяжательное местоимение мой моя или мое и давать форму родительного падежа (можно со словом: «нет»):

мое ружье,	нет ружья —
мой барабан	нет барабана,
моя труба,	нет трубы —

* желтый цвет почти не виден на таблицах при вечернем освещении.

Неплохо, кроме группировки слов по значениям, завести особые двойные странички (обведенные соответствующим цветом) для неодушевленных существительных мужского, среднего и женского рода по родам.

В заключение этого этапа надо поупражняться в сознательном выборе форм согласования с существительными всех родов. Для этого лучше всего пользоваться: 1) заполнением пропущенных окончаний (амплификацией) и 2) заменой существительных-подлежащих:

1) спишите, заполняя пропущенные окончания:

Вчера нам пришл... больш... письмо от брата. Наш... старш... брат... уехал... на стройку и написал.. нам оттуда письмо. Больш... стройка идет на Урале и т.д.

Учащиеся предупреждаются о том, что три точки обозначают место окончания слов, согласуемых с подлежащим, но что это окончание, как мы видим в таблицах, может быть и нулевое, т.е. что иногда при решении подобных задач мы не должны ставить на место точек никакой буквы.

Нецелесообразно давать встречающиеся иногда в учебниках упражнения в изменении данных в скобках форм мужск. рода, как, например:

Вчера (пришел большой) письмо и т.п., так как при этом получаются заведомо неправильные сочетания, которые (и через скобки) могут оставить нежелательные следы в сознании учащихся.

2) Заменяйте в этом предложении подлежащее (пароход) последовательно данными в скобках подлежащими, заменяя при этом, где следует и окончания других слов: Большой пароход отошел от пристани и скрылся вдали (слова для замены подлежащего: лодка, баркас, шлюпка, судно, танкер).

Если учащимся еще плохо известны те или иные формы согласуемых слов например, возвратных глаголов, можно дать для выбора: м.р. скрылся, ж.р. скрылась, ср. р. скрылось.

(Продолжение следует)

Mentorite kasutamise hübridiseemikute kasvatamisel ja viljapuusortide järsu muutumise näiteid mitmesuguste välistegurite mõjul.

I. V. MICURIN.

Selles artiklis tahaksin jagada lugejatega küllaltki huvitavaid andmeid mõnedest nähtustest uute viljapuusortide aretamisel. Esiteks tahan siin näidata, kui suurel määral noor viljapuusort võib muutuda metsiku täiskasvanud pookealuse ja liiga külma kliima ühisel mõjul, kui kliima ei vasta antud võrse vastupanumõjule. Seesama näide selgitab ühtlasi ka seda, et viljapungade vastupidavus külmale ei ole mitte alati väiksem kui teiste puuosade vastupidavus; meie erialased aianduse-väljaanded toovad selle küsimuse kohta sageli hoopis vastupidiseid väiteid.

Teiseks selgub hoolikaist vaatlustest, et ülalnimetatud sordimuutus ei avaldu kõigil taimeosadel ühesuguse jõuga ja et ta ei esinegi igal taimeosal. Näiteks muutub mõnikord tunduvalt vilja suurus ja kuju, kuid viljaliha struktuur, maitse ja säilimisvõime pikaajalisel talvisel hoidmisel võivad muutmata jääda, või vastupidi. Peale selle väheneb ühtede osade vastupanuvõime, kuna seevastu teised, õrnemad osad muutuvad külma suhtes vastupidavamaks. Lühidalt öeldult tuleneb seesuguste vegetatiivsete hübriidide struktuuri lõpmatu mitmekesisus sise- ja välistegurite ühisest mõjust peaaegu niisamasugusel viisil nagu seemneist kasvatatud hübriididelgi.

Tegurid, mis võivad põhjustada struktuurilisi muutusi vegetatiivse või seemnest kasvanud hübriidi sordil, on nii arvukad ja mitmekesised, et pole mingit võimalust nende labürintides orienteeruda ega nende ühismõju tagajärgi ette arvata. Selles mõttes teoreetilistel järeldustel baseeruvad arvestused ei lähe suuremalt osalt tegelikult täide. Ja ainult täielikud võhikud võivad unistada Mendeli kurikuulsate herneseaduste rakendamisest mitmeaastaste viljataimede uute hübriidsete sortide kasvatamiseks. Mendeli järeldused on tõestamatud mitte ainult mitmeaastaste viljapuutaimede, vaid isegi üheaastaste, kas või juurviljataimede hübriidiseerimisel teiste sortide ja liikidega, erinevate kliimaliste oludega maakohtades, kus tulemused pole kaugeltki mitte need, mis Mendel leidis enda juures.

Oma neljakümneaastase töö jooksul hübriidiseerimise alal olen ma igal pool, kõikidel hübriididel alati näinud vaid seda, et iga hübriidtaime ehitus oleneb täiel määral, esiteks, kummagi ristleva taime ühe või teise omaduse individuaalsest edasipärandamise jõust, ja teiseks, et mõlema ristleva taime vastastikune mõju summeerub mitmesugustes kombinatsioonides, kusjuures ühe vanema teatud omaduse mõjulepääsemist hübriidides saab kas tugevdada või hoopiski kaotada teise vanema omaduste mõju läbi.

Selgituseks toon konkreetse näite: püüdes kasvatada uut, Kesk-Venemaa oludes elujõulist pirnisorti, mille vili oleks hea maitsega ja säiliks talvel värskena, olen korduvalt hübriidiseerinud tuntud välismaa talipirnide sorte: Diehli võipirni, Kleržoo võipirni, Liegeli võipirni, Saint-Germain'i ja teisi meie oma kohapealsete sortidega (Tonkovetka, Tsarskaja, Bessemjanka). Kasvatatud hübriididest olen saanud mitu head, vastupidavat uut pirnisorti, kuid nad kandsid kõik varavalmivaid suvipirne, mis ei kõlvanud talviseks hoidmiseks. Oli ilmne, et antud juhul, minu poolt valitud vanematepaaride ühendamisel, ei saanud välismaa talipirnide säilivus hübriidides mõjule pääseda, sest et meie kohalike pirnisortide varasema valmimise energilisem mõju seda paraltiseeris. Soovitud omadus ei tulnud esile ka teise põlve seemikuis, mida ma kasvasin hübriidide seemneist. Neis ei toimunud oodatavat jagunemist erinevate omadustega indiviidideks; vastupidi — kõik teise põlve seemikud kaldusid struktuurilt veel enam meie kohalike pirnisortide poole ega toonud esile mingeid silmapaistvaid omadusi. Nüüd, alles hiljuti, on mul viimaks korda läinud leida välismaa talviste pirnisortidega ristamiseks sobiv taim, mille mõju ei takista vajalike omadustega hübriidide saamist. Antud juhul olin hübriidiseerinud Diehli võipirni noorte,

esmakordselt õitsevate ussuri metspirni seemikutega. Kasvatatud hübriididest oli kaks kolmandikku suvi- ja sügispirnidega, üks kolmandik aga tali-
pirnidega; viimastest eriti üks hübriid ühendas erakordselt õnnelikult
mõlema vanema häid omadusi. Ussuri pirnilt ta oli pärinud vastupidavuse
meie pakase vastu, Diehli võipirnilt aga suure vilja, dessertpirni hea
maitse ja — kõige väärtuslikuma omadusena — vilja hea säilivuse poole
talveni. Sel moel on saadud meie aedades seniolematu väärtuslik sort, ehtne
talvine dessertpirn, millele ma panin nimeks „Mičurini talvine võipirn“.
Võib liialdamata öelda, et selle sordi kasvatamine meie viljapuuaedades
teostab meie aianduses täieliku pöörde, tõstes enam kui viiekordseks meie
aedade kõrgeima tulukuse normi...

Veel üks näide: minu puukoolis kasvab siberi mari-õunapuu seemikuist
üks eksemplar, mis annab veel enne sügishallade saabumist pehme sisuga
vilja. Mul tekkis muidugi soov hübriidiseerida seda siberi õunapuusorti
meie kultuursortidega, mis annavad suuremaid õunu, ja saada sel teel uue
sordi, mis kannaks hea maitsega, kuid pehme sisuga jämedat vilja. See-
sugune õunapuusort oleks olnud tõepoolest midagi eriti silmapaistvat.
Kuid kahjuks pole mul seni korda läinud soovitud tulemusteni jõuda.
Mitmesuguste ristamiskatsete tulemusena saadud taimed ei andnud pehme
sisuga vilja. See ebaõnnestumine ei ole aga sugugi tõenduseks, et pehme
sisulise viljaga hübriidide saamine on täitsa võimatu. Me peame selles
nägema vaid antud juhul ristamiseks sobiva vanematepaari leidmise eba-
õnnestumist. Siberi õunapuuga ristamiseks valitud kultuursortidel olid
nähtavasti seesugused omadused, mis segasid siberi õunapuu soovitud
omaduste edasiandmist hübriididele: on ilmne, et ristleva sordi õnnelikuma
valiku korral me oleksime väga hästi võinud eesmärgile jõuda.

Võib muidugi oletada, et seesuguse sordi saamiseks on tarvis hübriidide
kasvatamisel mõningaid erilisi tingimusi, teise koostisega mulda ja teist
pinnase niiskuspotsenti, sest nende tegurite mõju annab end alati väga
tugevasti tunda hübriidide organismi struktuuris selle varajases arenemis-
järgus. Rääkides neist ebaõnnestunud katseist pean vajalikuks märkida
muuseas seda, et siberi mari-õunapuu omaduste edasiandmine hübriididele
on väga stabiilne. Peeaegu kõik seemikud, mida ma ülalnimetatud hübriidi-
seerimisest sain, andsid väga väikest hapumaitset vilja ja erinesid üks-
teisest vaid värvilt ja kujult. Ja ainult üks hübriidiseemik, mis põlvnes
pehmesisulise siberi õuna ristamisest suuri õunu kandva kultuursordiga
„Kandil-Kitaika“, erines teistest viljakandmise varase alguse — viiendal
kasvu-aastal — ja eriliselt rikkaliku saagi poolest. Sel hübriidil õitsevad ja
kannavad vilja eranditult kõik, isegi üheaastased okuleeritud võrsed; õunad
aga ei ole suured, mitte suuremad harilikust paradiisiõunast; nad on kujult
pikergused-ovaalsed, värvilt ere-karmiinpunased, keskpäraselt maitstva,
sõreda ning mahlaka lihaga.

Viljadel on osalt siberi mari-õunapuu iseloomulik eritunnus: puudub
õietupp. See sort võib olla tähtis tema kultiveerimisel külmades rajoonides,
aedõunapuusortide äärmise põhjapiiri taga, kus tema ühe- ja kaheaastased
okuleeritud võrsed võivad kannatada lumekatte all väga tugevat talve-

külma. See sort võib tuua tunduvat kasu ka meie aiandusele, sest ta annab head materjali vahepookimisteks õunapuude hooldamisel. Lõpuks ta on asendamatu ka mentorina õunapuu uute hübriidsortide aretamisel, nende viljakandmise alguse kiirendamiseks. Sel puhul tutvustan lugejaid minu poolt väljatöötatud uue, väga huvitava viisiga, mis võimaldab originaatori soovi kohaselt osaliselt muuta noorte viljapuu-hübriidiseemikute omadusi: nõnda öelda, kasvatada neid meile soovitavas suunas, tugevdades ning arendades nende häid omadusi ja pidurdades halbu, mõnikord aga hoopiski hävitades kalduvust halbade, ebasoovitavate omaduste arenemiseks.

Minu poolt kirjeldatav viis võib tunduda lugejaile, eriti aga õpetatud aianduseriteadlastele, esimesel pilgul vähe tõenäolisena, liiatigi veel sellepärast, et avastamine ei toimunud tarkade teoreetiliste arutluste alusel, vaid ainuüksi praktiliste katsete ja järjekindlate vaatluste varal, mis teostati paljude aastate jooksul, töötades uute viljapuusortide aretamise alal. See kahtlus ei tule aga, õnneks, asjale kahjuks, vaid hoopis vastupidi: ta aitab seda menetlust paremini selgitada ja detailsemalt välja töötada. Igal juhul julgen kinnitada teile, mu härrased, et minu meetodi esimesel õigesti korraldatud kontroll-katsel ei tuleks kuigi kaua oodata jaatavaid tulemusi.

See meetod seisneb järgmises: oletame, et meil on hästiarenenud seemik-hübriid, mis ei kanna veel vilja. Me aga teame, et kui me ei võta tarvitu-sele sundabinõusid, siis meil tuleks oodata selle seemiku esimest viljakandmist veel ligi kümme aastat; nii see on sageli hübriididel, kelle vanemate hulgas on mõnikord alles 20-ndas kasvuaastas kandma hakkavaid sorte. Nüüd aga, kui me poogime jätkamise teel võra alumistele okstele, viimaste alusele lähedale, kolm või neli vääristusoksa, mis on võetud saagirohke sordi viljakandvalt puult, siis meie seemik, temale poogitud mentor-sordi mõjul, kannab järgmisel kahel aastal vilja. Siis tuleb mentori vääristusoksad lõigete teel kõrvaldada, sest vastasel korral võib külgepoogitud sordi omaduste mõju levida ka hübriidi vilja omadustele ja see muutus võib siis uues sordis järgnevate aastate jooksul lõplikult fikseeruda; see aga ei ole mitte alati soovitav. Kui aga, vastupidi, mentori sordil on teatud omadusi, mille edasiandmine hübriidi viljale oleks kasulik, siis sellisel juhul me jätame külgepoogitud osad kasvama ja vilja kandma esimese kolme-nelja viljakandmisaasta jooksul, üheaegselt hübriidi viljakandmisega. Sellest ajast piisab täiesti mentori poolt toodud muutuste fikseerimiseks uue sordi omadustena. Seda meetodit seemik-hübriidide viljakandvuse alguse kiirendamiseks olen mitme kontrollkatsega kontrollinud ja iga kord häid tulemusi saanud. Ka olen ma seda meetodit mitmel korral kasutanud hübriidi viljade omaduste parandamiseks, talvise säilivuse tõstmiseks, parema värvuse saamiseks ja viljaliha suhkrusisalduse suurendamiseks; seejuures teostasin mentorite pookimist pärast seda, kui hübriidid olid esimest aastat vilja kandnud. Lõpuks on seda meetodit kahel korral hea eduga kasutatud uue sordi külmakindluse tõstmiseks. Sellest hoolimata ei või öelda, et mul oleks korda läinud saavutada häid tulemusi eranditult kõigil juhtudel, kus ma seda meetodit kasutasin. On olnud ka erandeid. Näiteks, mul absoluutselt ei õnnestunud parandada sel viisil halbu omadusi hübriidil, mis oli saadud

Antonovka ja valge Talvkalvilli ristamise teel. Selle hübriidi õunad on väga hea maitsega, kuid viletsa välimusega; nad on okstele nii nõrgalt kinnitatud, et varisevad viimseini esimese tugevama tuule puhul, kesk suve. Ei tea, kas oli mentorsortide mõjuvõim nõrk või oli paras aeg mööda lastud ja halb omadus uues sordis fikseeruda jõudnud — igal juhul mu jõupingutused selle vea kõrvaldamiseks ei saavutanud kuue aasta jooksul soovitud eesmärki.

Kõigest sellest, mis ma siin ütlesin, saab üldiselt arusaadavaks, et mentori pookemeetodi kasutamine ei piirdu ainult viljakandvuse alguse kiirendamisega. On selge, et seda meetodit on võimalik kasutada ka paljude teiste muutuste saavutamiseks hübriidisortide omadustes, näiteks siis, kui tahtakse suurendada viljakandvust, saada jämedamaid või parema värvusega vilju, parandada viljade säilivust värskena talvisel ajal, tõsta liha suhkrusisalduse protsenti või puu külmakindlust jms. Ühe sõnaga, töötades üksikasjaliselt välja seda meetodit ja tema kasutusviisi uute viljapuusortide aretamiseks me astume viimaks suure sammu edu poole ja saavutame ammu soovitud võimu juhtida asjade käiku, milleta meie töötulemused olesid suuremalt osalt mitmesuguste välistegurite juhuslikust mõjust, mida me kuidagi ei saanud vähendada ega kõrvaldada ja mille tõttu olime sunnitud rahulduma ainult nende sordiomadustega, mida saatus meile juhuslikult andis, kusjuures palju vaeva läks asjatult raisku ja kasvatatud hübriidiseemikuist tuli peaaegu 95% hävitada ühtede või teiste omaduste puudumise põhjusel...

Veel 1904. aastal pookisin mitu vääristusvõrset, mis olid võetud pirnipuult „Malinovka“ või „Moldaavia punane“, mentoritena ühele kahest kaheksa-aastasest jämedaviljalise pirnipuusordi „Sapežanka“ seemikust, et ergutada selle viljakandvust; võrsed poogiti võra alumiste okste põhiosadele. 1906. aastal andis mentoriga seemik esimesi suurepäraselt maitsvaid ja väga vara valmivaid pirne (15. juuliks). Järgmisel, s. o. 1907. aastal hakkasid vilja kandma ka mentori värsked viljaraod, sest mentoroksad püsisid selle ajani kõrvaldamata. Ja nüüd, selle mentori, s. o. pirni „Malinovka“ mõju all, mille viljad valmivad vara ja on kujult pikergused, hakkasid „Sapežanka“ uue sordi viljad (millele ma panin nimeks „Bergamott-Novik“) kujult kord-korralt pikergusemaks muutuma ning nende valmimisaeg nihkus augusti teisele poolele, kuna hea maitse endiseks jäi. Seevastu teine, mentorita jäetud „Sapežanka“ seemik pole praegugi, 20 aasta vanuselt, veel hakanud vilja kandma. Pööran lugejate tähelepanu sellele, et antud juhul mentori kasutamine on esialgu olnud kasulik, kiirendades seemiku viljakandmise algust, kuid edaspidi ta põhjustas väga väärtusliku omaduse — varase valmimise — kadumist uuel sordil; see oli juba otsene kahju, sest kõige varemini valmivad viljad on palju hinnalisemad kui keskmiselt varased, mis tulevad turule üheaegselt paljude teiste pirnisortidega. Järelikult oleks olnud kasulik, kui oleksime mentorid õigeaegselt, s. o. seemiku esimese viljakandmisaasta suve algul, välja lõiganud...

Ilus ning kõrgeväärtuslik ameerika päritoluga sort, mis on tuntud „kollase Belle-Fleur'i“ ehk „Krasnotsveti“ nime all, osutus meie aedades,

Tambovi kubermangus, kultiveerimiskõlbmatuks, sest ta õiepungad ei kannatanud külma. Kui mõned pungad jäävadki terveks, siis nende õitest tekib harva vili ja õunad mõnikord ei saavuta seda tähelepanavat suurust, mis on sellele sordile normaalne. Et tõsta sordi vastupidavust meie kliimaoludele tolmutasin 1907. aastal mõned „Belle-Fleur'i“ õied hiina õunapuu õietolmuga.

Üks saadud hübriidiseemikuist paistis silma eriti lopsaka arengu poolest; juba seitsmendal aastal ta kandis suuri, väga maitsvaid vilju; nende valmimisaeg oli aga üle ootuste varajane, — augusti keskpaiku — ja nad püsisid värsked kõigest mõne päeva, riknedes siis kiiresti. Järgmise aasta kevadel kopuleerisin mentorina puu alumistele okstele, tüvele lähemale, mitu oksa, mis võtsin ehtsalt „Belle-Fleur'ilt“. Seetõttu uue hübriidisordi, — millele panin nimeks „Belle-Fleur-Kitaika“, — viljad muutusid nii väliselt kujult kui ka valmimisajalt; nad valmisid tunduvalt hiljem ja nende säilivuse kestvus pikenes kohe esimesel aastal poolteise kuu võrra. Väga paljudel viljadel muutus esimese viljakandmisaasta sile ümarik väliskuju pikerguseks ja kandiliseks, nagu Kalvillil. Viljade kaal jõudis 47 solotnikuni, olles suurenenud enam kui 10 solotniku võrra. See muutumine algas alles hiljuti; hübriidi järgnevail viljakandmisaastail ta peab muidugi kordkorralt arenema ja tugevnema.

Peale ülalkirjeldatud oksade jätkamise meetodi võib noorte hübriidiseemikute kasvatamisel mentorina kasutada ka teiste tegurite mõju, mida me räkendame kunstlikult — näiteks, noore sordi õite kunstlik tolmutamise mõne väljavalitud vana sordi õietolmuga. Muutus, mis sel viisil uue sordi viljade ehitusse tuakse, saab mitme esimese viljakandmisaasta jooksul nõnda-öelda selle sordi harjumuseks ja fikseerub siis temasse tugevasti. Aiapidajail on üldiseks kombeks arvata, et viljad, mis tekivad erineva sordi õietolmuga tolmutamise teel, ei muutu oma välisilmelt. See arvamus on tegelikult täitsa vale; ta põhineb hübriidiseerimisnähtuste liiga pealiskaudsel vaatlusel ja ka sellel, et vilja katet nimetatakse ekslikult, ehkki üldiselt, viljaks eneseks.

Tegelikult aga vili ise, s. o. emataimel tekkinud seeme, ei saa erineva sordi tolmuga hästiõnnestunud sugutamise puhul milgi juhul olla ehituselt samane omaenese sordi tolmukate läbi sugutatud seemnega. Aga ka vilja kate, s. o. õuna, pirni ja marjade söödav liha, muutub väliskujult ja sisemiselt ehituselt kas suuremal või vähemal määral, kuid muutub alati. Ja kui seesugune muutus on vanade sortide juures tõepoolest vähemärgatav, siis noorte hübriidisortide viljas, eriti viljakandmise esimestel aastatel, ta ilmneb teravalt esiletungival kujul. Neil juhtudel õunad või pirnid suurenevad tugevasti või, vastupidi, tunduvalt vähenevad mahult; nende värvus muutub eredamaks või kahvatumaks, liha — magusamaks või hapumaks ja, lõpuks, valmimisaeg saabub varemini või hiljemini. Seejuures need muutused ei teki mitte alati ainult isaspoole omaduste pärivuslikust edasiandmisest, vaid on mõnikord mõlema sugupoole või nende lähemate esivanemate ühismõju tulemuseks, avaldades sageli täitsa ootamatul kujul. Näiteks, eredavärviline õunasort, pärast ristamist teise sordiga, mil on läbipunase

lihaga tumepunased viljad, andis täiesti valgeid vilju. Seesugune juhus leidis aset uue hübriidisordi „Belle-Fleur-Kitaika“ esimese viljakandmise aasta õite tolmutamisel hübriidilt „Niedzwetzy õunapuu“ võetud tolmuga. Seejuures hübriidse vilja teised muutused vastasid täiel määral isaspoole omadustele. Nii on viljad — võrreldes isetolmlemise teel sigitatud viljadega — tunduvalt väiksemaks muutunud, nende liha on muutunud hapukamaks ja vähem mahlakaks, terad on samuti mahult vähenenud ja kaotanud „Belle-Fleur'i“ iseloomustava tunnuse — väljaulatuva diagonaaljoone iga seemne pinnal. Vilja valmimine hilines, võrreldes tavalise tähtajaga, tervelt kahe kuu võrra. Katset korrati 1915. aastal — sama tulemusega...

Peale ülaltoodud näiteis kirjeldatud viiside, mis lubavad juhtida soovitud omaduste arenemist noortes hübriidides ja neist eemal hoida välis-tegurite kahjulikku mõju, peab iga aiapidaja-originaator hoolega jälgima noore puu üksikuil oksalõikudel esinevaid muutuste avaldusi.

Kui märgatakse mõnd oksalõiku seesuguse kõrvalekaldumisega, siis tuleb — sõltuvalt sellest, kas kõrvalekaldumine on kasulik või kahjulik — seda kas fikseerida, pookides seda noorele sobivale üheaastasele alusele, või, vastupidi, muutunud osa väljalõikamise teel kõrvaldada. Näide: 1914. aastal kandis minu puukoolis esimesi vilju hübriidne puu, mis oli saadud „Valge Talvkalvilli“ hiina õunapuuga ristamise teel. Seejuures ühel oksal kõik viljad olid eriti ilusad tähekujulised, kuna ülejäänud võraosades nad olid tavalist ümmargust kuju. See ongi üks nähtus, mida tuleb fikseerida pookimise teel noorele üheaastasele, oma omadustelt selleks sobivale alusele. Vastasel korral muutunud osa, võrreldes ülejäänud võraosadega pole kuigi suur, võib kiiresti, — mõnikord üheainsa aastaga — kaotada oma väljapaistvalt head omadused. Võib muidugi esineda ka vastupidine nähtus, eriti siis, kui sel uuel hübriidisordil oli latentsel (peidetud) kujul kalduvus antud muutusteks. Sellele loota on aga riskantne; parem ja kindlam on fikseerida sort selsamal aastal, seda enam, et ühe võrse eemaldamine pookimise otstarbel ei saa kahjustada ülejäänud oksa.

Mis aga puutub negatiivsete muutustega okstesse, siis tuleb neid viibimata lõigete teel kõrvaldada. Üldiselt aga tuleb seesuguste juhuslike, osaliste vegetatiivsete muutuste kohta öelda, et nad on üsna kõikuva stabiilsusega. Kui ei võeta tarvitusele abinõusid nende fikseerimiseks, võivad nad järgmisel aastal jäljetult kaduda, — niisama, nagu nad ilmusidki.

Lõpuks toon kirjelduse huvitava muutuse faktist, mis leidis aset minu puukoolis „Garnitsch-Garnitski võipirniga“. Varsti peale selle sordi ilmumist olin tellinud endale selle võrseid ja pookisin nad täiskasvanud metsiku aluse võrasse, mis muide ei kandnud veel vilja. Pooigitud võrsed arendasid esimesel kahel aastal normaalset juurdekasvu; kolmandal ja neljandal aastal nad andsid väga heamaitselisi suuri vilju. Aga juba viiendast aastast peale kahanes uute võrsete juurdekasv poole verssokini; kevadisel ülevaatusel ilmnes kogu puitkoe ja koore tugevaid kahjustusi külma tagajärjel. Kusjuures kooreta jäänud puitkude oli värvuselt mustjas; kambiumikihi normaalne värvus oli säilinud ainult kohati, pungade all. Sellest tugevast kahjustusest hoolimata arenesid nii lehed kui ka õied normaalselt; viljad

sigisid samuti, kuid nende suurus ja kuju oli tundmatuseeni muutunud: nad olid neli korda väiksemad kui tavaliste poolkultuur-seemikute pirnitaolised viljad. Nende maitse ja säilimisvõime ei muutunud aga peaaegu üldse. Nii eksisteeris see puu veel neli aastat, uued võrsed muutusid iga talve järel mustaks ning surid välja, kuid kõrvaloksad säilitasid õiepungi, õitsemine jätkus normaalselt ja sigimikud olid täielikud, kuigi viljad tulid väga peened. Viimaks hukkusid võrse poogitud oksad ühel talvel täielikult. Sellest näitena toodud faktist me näeme, nagu ma ütlesin juba artikli alguses, kui suurel määral noor sort võib muutuda täiskasvanud metsiku aluse ja liiga külma kliima mõjul, mis ei vasta võetud sordi vastupanujõule. Peale selle on meil siin ka vihje sellele, et õiepungad pole mitte alati vähem külmakindlad kui puu teised osad jne., vaid et esineb ka erandeid. Leidub sorte, millel õiepungad on palju suurema külmakindlusega kui ülejäänud osad, kuid see on muidugi juba erand.

(Artikkel on kirjutatud 1916. aastal ja oli määratud avaldamiseks ajakirjas „Sadovod“, mida toimetab Rostovi Doni ääres aianduse selts. Teadmata põhjustel jäi see artikkel avaldamata — I. V. Mičurini arhiiv. „Za Mičurinskoje plodovodstvo“, nr. 1, 1938, lk. 13—24.)

Pioneeritööst Tallinna 16. Mittetäielikus Keskkoolis.¹

A. NÕMM.

Suure Isamaasõja ajal ja sõjajärgsel ülesehitustöö perioodil on Lenini-nimeline pionieriorganisatsioon partei ja kommunistliku noorsooühingu juhtimisel teinud kommunistliku kasvatuse alal suure töö. Noored pioneerid asusid sõja aja rasketes tingimustes edukalt tööle ja andsid täiskasvanutele kodumaa kaitsemisel vabaduse ja sõltumatuse eest märkimisväärset abi. Lapsed töötasid kolhooside ja sovhooside põldudel, andsid oma säästetud riiklikku kaitsefondi, võtsid osa sakslaste poolt purustatud koolihoonete taastamisest jne. Sõjajärgsel perioodil on pionieriorganisatsioon osutanud suurt abi õpetajatele koolis, õpetajate positiivsete teadmiste edasiandmisel õpilastele, distsipliini kindlustamisel koolis ja on aidanud kasvatada õpilastest igakülgsest arenenud kodanikke.

Kuid siiski on pioneeritöös suuri puudusi, nimelt šablooni, formalismi. Paljudes malevates, rühmades ja salkades tehakse tööd arvestamata laste õigeid huve, arvestamata pioneeride vanuslikke astmeid. Tehakse tööd niisugustes olukordades, mis ei vasta laste huvidele ja eale. Paljud pionieri-

¹ Ette kantud vabariiklikul teaduslik-pedagoogilisel konverentsil 14. dets. 1948. a.

organisatsioonid kopeerivad pimesi kooli koondusi oma töös. Neid viiakse läbi igavalt, eranditult kooli seinte vahel. Koolides peetakse pikki ja väsitavaid loenguid, tuuakse ette päheõpitud sõnavõtte, ei organiseerita matku, sportlikke mängu, ei organiseerita võistlusi, ei organiseerita isegi raamatute, kinofilmide ja teatrietenduste arutlusi. Suur osa pioneere ei ole tegelikult rakendatud tööle salkades, rühmades või malevates. Nad ei ole seotud kindlate pioneeride ülesannetega, seega ei oma algatusvõimet ega teadlikku distsipliini.

Need suuremad puudused sõltuvad suurel määral meie vanem-pioneerijuhtide kaadrite ja kommunistliku noorsooühingu rajoonikomitee mitteküllaldasest tööst ja koolijuhataja mitteteadlikust suhtumisest pioneerorganisatsiooni.

Meie peame kasvatama pioneere, kooliõpilasi nõukogude patriotismi vaimus, suure armastuse vaimus oma kodumaa ja ta juhtide vastu. Pioneerorganisatsioon peab kõigepealt välja kujundama õpilastes sotsialistliku töösse-suhtumise ja teadmiste omandamise; pioneerorganisatsioon peab arendama õpilastes raskuste ületamise kunsti ja austamist vanemate inimeste vastu. Pioneeridel on vaja harjuda koolipõlves ühiskondliku tööga, ühistöö harjumustega. Iga pioneer peab olema koolis eeskujulik õpilane ja eeskujulik oma käitumises. Iga pioneer peab aktiivselt osa võtma organisatsiooni tööst koolis, iga pioneeri aukohuseks peab olema valmistada ette kommunistlike noorte organisatsiooni ridadesse astumist. Töö parandamiseks tuleb koolides rakendada vanemate klasside pioneere tööle kõrvuti kommunistlike noortega, anda neile koolis ühiskondlike kohustusi. Vanemate klasside kommunistlike noori tuleb kutsuda pioneeride koosolekule ja nii abistada vanem-pioneeride ELKNÜ ridadesse suunamisel. On tarvilik, et pioneerid, keda võetakse vastu kommunistlikeks noorteks, töötaksid aktiivselt edasi ka pioneerorganisatsioonis.

Pioneeritööst on vaja välja juurida formalism. Pioneere võib rakendada jõukohastele töödele, pioneer ei saa kopeerida täiskasvanute töövorme. Lapsi ei tohi üle koormata organisatsiooniliste küsimustega, ühiskondlike ülesannetega igasugustel koosolekutel, pikkade istungitega. Tuleb arvestada kindlalt pioneeritöö erinevusi linnas ja maal.

Oktoobrilapsed — need on meie I ja II klassi õpilased, neid juhivad vanemate klasside pioneerid. Nad kirjutavad ka oma seinalehte. Oktoobripidustuste aastapäev kujunes meie koolis noorsoo-organisatsioonide ülevaatuspäevaks. Sel päeval astuvad pioneeride kõrvale oktoobrilapsed, neile asetatakse tähed käisele. Edasi astuvad uued pioneerid maleva ridadesse, neile kinnitavad kommunistlikud noored kaela kaelaräti, võetakse ka vastu kommunistlikud noored, neile paneb märgi rinda rajoonikomitee sekretär.

See on kolme põlve kokkusaamine ja üksteise võimsa jõu tundmine koolis, on pioneeride ja kommunistlike noorte sõbralik pidupäev.

Pioneeride noorem osa on 3. ja 4. klass ja kuulub timurlaste perre. Koolis töötavad timurlased agaralt.

Timurlased on šeflusvahekorras V lasteaiaga. Nad abistavad väikse-

maid, teevad neile kinke, käivad kooli lasteaias. Nende hoolealuseks on Isamaasõja-aege sõjakangelane, vapper sõjamees Sinka, kes Sõrve lahingutes kaotas silmanägemise. Väga südamlük on läbisaamine oma hoolealusega. Õpilane Tiiu V. tõi käekõrval pimedat kooli, kus vesteldi ja lauldi. Tiiu on hea laulukoori juht, tuntud poliitiline kõneleja koolis, malevkonna esimees ja kommunistliku algorganisatsiooni sekretär.

Timurlastel on oma albumid, raadio. Nad käivad vabariiklikus laulukooris. Timurlasi juhivad vanemate klasside pioneerid.

Pioneere on koolis 260. Alates 7. sept. 1946. a. võetakse pioneerideks õpilasi alates 2. klassist, kes on saanud 8 aastat vanaks, ja nad võivad olla pioneeriorganisatsioonis 14 eluaastani. Üleminekuks kommunistliku noorsooühingu ridadesse annab maleva nõukogu oma lahtisel koosolekul sellekohase soovitus. Maleva soovitus vastab 1 parteiliikme soovitusel.

Initsiatiivi, isetegevuse ja demokratismi arendamiseks anti Keskkomitee poolt 26. juulil 1947. a. juhend, millega pandi maksma pioneeriorganisatsioonide valitavuse printsiip.

Senini määras rühmanõukogu malevapealikud pioneeride malevas. Kuid nüüd valivad lapsed ise alt üles oma juhi. Iga õppeaasta algul on meie koolis korralik valimiskampaania. Kiidetakse oma kandidaate salkades, rühmades ja lõpuks tuleb maleva pidulik koosolek lippudega. Pioneeride seinaleht lööb kaasa ja tutvustab oma koolile saadikuid. On võimalik lisada juurde ka fotosid, sarže või kirjutusi.

Muidugi ei tähenda see, et halba juhti aasta jooksul ei või asendada. Kui salgajuht ei kõlba ja teisel on parem organisaator, siis tuleb seda edutada ja eelmine kõrvaldada.

Maleva on meie koolis kaadrite sepikoda. Siit tulevad välja edaspidised õpilaskomitee juhid, kõnemehed, kirjamehed jt.

Rühma nõukogu, kes juhib rühma, koosneb 5—7, maleva nõukogu aga 7—15 liikmest, nende hulgas lippurid ja seinalehe toimetused.

Lippurite ametikohta võib õige huvitavaks teha: näiteks eriti tähtsatel juhtudel lasta ainult parimat õpilast lippu kanda.

Nõukogud annavad regulaarselt aru valijate, pioneeride ees. Neid aruandeid tehakse meil kord kvartalis igas salgas, rühmas, malevas.

Pioneerid peavad olema iga päev koolis kaelarätikuga. Pidulikku vormi saab nõuda pidulikel koondustel. Vormi kandmisega on aga veel palju raskusi meil ja teistes koolides. Eelmisel aastal oli asi veelgi pahem. Nüüd on olukord muutunud paremaks. Sel aastal lapsed kannavad vormi ja kaelarätti. Kuid oli juhtum, et lapsed läksid koolist välja ja võtsid ukse taga kaelaräti ära. Siin olid mitmed põhjused. Üheks põhjuseks on kodu, teiseks — kooli sõbratarid, ja kui ei nõuta kaelaräti kandmist, siis võib juhtuda, et lapsed ei taha tulla teinekord esinemistele kaelarätiga ja puuduvad. Esimestel aastatel maipühäl palju lapsi puudus, kuid töö vanematega aitas palju, ja praegu ei ole niisugust võõriti vaatamist ja valesti arusaamist pioneeridest ja nende ülesannetest.

Samasugune lugu on ka kommunistlike noorte organisatsioonis. Ka kommunistlikud noored ei kannatki alati ja igal pool märki. Meil on

niisugune komme, et kõik muud märgid võetakse nii kauaks õpilaselt ära, kui ta oma komnoore märki kannab. See on hea vahend. Kuid siingi tuleb eeskätt kasvatusvahendeid tarvitada.

On vastu võetud korraldus, et pioneer peab olema vähemalt kahes õpilasringis ja mitte rohkem kui 3 ringis. 1947. a. määruses nõutakse, et pioneeride malevas peavad olema omaette harrastuste ringid. Meie koolis seda ei ole, kuna siis tuleb paralleelne töö: üks on õpilaste ring ja teine pioneeride ring, kuid mõlemad tegelevad sama sisuga. Seepärast pioneerid endale eriringe ei ole moodustanud.

Need pioneerid, kellel on mõni aine puudulik, ei saa osa võtta ühestki ringist, välja arvatud see ring, millises tal oli nõrk hinne, et nõrka parandada.

Pioneerimalevas töötavad salgad ja rühmad. Salkade töö erineb rühma tööst, nagu rühma töö malevate tööst. Malevates organiseeritakse jõukohaseid ekskursioone, lühikesi matku looduse ja linna tundmaõppimiseks, loetakse valjult raamatuid, noorte ajalehte „Säde“, ajakirja „Pioneer“ ja arutatakse loetu läbi.

Samuti korraldatakse omavahelisi sportlikke mängu ja võistlusi nooremates klassides, salkades mängitakse erilisi omaleiutatud lastemänge jne.

Rühmade töö on natukene laialdasem. Rühmades viiakse läbi pioneeridega populaarseid vestlusi, ettekandeid bolševike partei suurtest juhtidest — Leninist ja Stalinist, meie sotsialistlikust kodumaast, kommunistlikust noorsooühingust, pioneeridest. Peetakse koondusi riiklike tähtpäevade puhul, käiakse organiseeritult vaatamas teatrietendusi, kinofilme ja alati järgnevad sellele ühised arutlused.

Maleva koondusi peetakse kahe kuu tagant ja maleva koondusel võetakse vastu uusi pioneere ja korraldatakse rühmade ülevaatusi, näitusi.

Maleva annab välja oma seinalehte „Punane Kaelarätt“. Seda toimetaavad jälle mõlemad rühmad nii, et iga nädal tuleb uus number. Seinalehes kirjutatakse maleva tööst.

Maleva pidulikud koondused toimuvad revolutsiooniliste pühade puhul koos kommunistlike noortega. Niisugused pühad on olnud Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni 31. aastapäev, ELKNÜ 30. aastapäev jne.

Kõikides koolides on soovitatav anda pioneeridele ka otseseid ülesandeid, et nad oleksid järgmiseks koonduseks ette valmistatud ja teaksid, mida seal käsitellakse.

Pioneerorganisatsioon on töötanud mitmekesiselt. On korraldatud küsimuste-vastuste õhtuid. Eriti tahaks öelda, et vanemad klassid tegelevad ka sõjalise ala mängudega ja valmistavad ette sõjaliste teadmiste omandamisele.

Pioneerorganisatsioonil on oma autahvel. Autahvlile asetatakse salga või rühma paremad inimesed, võimalikult fotodega, ja luules või kirjutustes iseloomustatakse paremaid. Kõik püüavad sinnapoole, et ta nimi ka kord autahvilil oleks.

Pioneerid on valmistanud mudeleid. Näiteks eelmisel aastal tehti mudeleid: linnus, Mahtra sõda, tuulik, laev, lennukimudelid.

Pioneeritöö üks tähtis ala on matkad ja ekskursioonid, rännakud. Matkad, ka talvel, peavad saama meie malevates igal pool traditsiooniks. Matkal on kindel eesmärk — õppida tundma midagi ja puhata, karastuda.

Marsruut peab olema hästi ette mõeldud, hea oleks, kui sellest võtaks osa klassijuhataja koos vanem-pioneerijuhiga. On soovitav, et matkale iga rühm väljuks eri kohast ja teatud ajal tuleks samaaegselt kindlasse kohta, kus oleks peatus ja kuhu sõidaks rändureid üle vaatama keskkomitee esindaja ja mõni teaduslik kaastööline, kes annaks seletusi tähtsama ajaloolise mälestusmärgi või looduse kohta.

Rännakute küsimus on tähtis küsimus ja kõigile on teada, kuidas seda organiseerida.

Rännakute korraldamisel on pioneeritöös üks tähtis küsimus laagrite korraldamine ja telkide ehitamine.

Pioneeritöö peab kindlasti haarama ka praktilist tööd, mitte ainult mängimist, vaid ka tegelikus elus vajalikke alasid. Üks niisugune töö on aedniku ala ja noorte mičurinlaste ala. Eelmisel aastal algatati ELKNÜ poolt noorte aednike tegevus. Kuid nagu Pioneeride Nõukogu teatas oma koosolekul, ei ole see liikumine saanud õiget alust, ja tuleval suvel tuleb kõikidel malevatel lahendada küsimus, kust saada igale lapsele katselapikese või individuaaliamaa, või kuidas kaunistada koolimaja ümbrust ja kuidas saata lapsi tööle lähedalolevasse sovhoosi või kolhoosi. Sel alal on noored pioneerid Nõukogude Liidu teistes vabariikides väga suure töö ära teinud. 1945. aastal rajati, kirjutatakse Moskva lähedasest rajonist, suur puuviljaaed „Võit“ ja nüüd, 1948. a., kasvab aias 30 õuna-, 30 pirnipuud, 50 karusmarjapõõsast, 500 vabarnapõõsast. Tuulekaitseks istutatakse aia ümber 600 ilupuud ja -põõsast. Viie aasta plaanis suureneb aed kuni 1,5 hektaarini. Kuid noored ei lepi ainult tööga kooliaias. 200 õpilast sellest koolist asutasid aiad oma kodude juurde. Las iga pioneerilüli õpib kasvatama, paljundama vanu ja välja aretama uusi sorte.

Pioneeritöö haarab ka kunstilist isetegevust. Meie tegime kohuseks igale salgale anda esimese poolaasta jooksul 1-tunniline kunstiline isetegevuse programm. See on valmis ja meil on võimalus seda kasutada ükskõik missugusel üritusel.

Viimaseks küsimuseks meie malevas oli ajalehtede tellimise küsimus. Telliti noorsoo-ajalehte „Noorte Hää“, ajakirja „Stalinlik Noorus“, mis pakuvad tänuväärset materjali koolide kommunistlike noorte organisatsioonide töö parandamiseks, materjale vanem-pioneerijuhtidele, laste ajalehte „Säde“ ja ajakirja „Pioneer“, mis annab materjali pioneeritöö alal. Iga pioneer peaks seadma oma ülesandeks, et ta loeks vähemalt ühte ajakirja. Ajakirjade tellimine võib toimuda võistluse korras salkade ja malevate vahel. Siin tuleb kasutada seinalehe abi ja seda küsimust lahendada ja selgitada, et meie pioneerid telliks noorte lehti.

Meie koolis on võistlus sel alal välja kuulutatud ja tulemuste selgitamine on päevakorras.

Pioneeritöö on lai, ta ei tohi piirduda ainult koolimaja seintega, vaid ta haarab ka koolimaja ümbruse.

Missugused on suuremad vead meie töös? Meie tõstame välja üksikud head õpilased ja koolis saavad kuulsaks üksikud pioneerid, sest nad on teistest üle kasvanud. See on viga. On tarvis kõiki kaasa tõmmata ja anda kõigile võimalusi tegutsemiseks, sest andekaid on rohkem kui üks-kaks. Veaks tuleb lugeda meie koolis ka seda, et siiski liiga palju on koondustel õppetunni laadi, liiga vähe on väliskooli, liiga vähe on huvi tehnika vastu, tütarlapsed tegelevad oma koondustel vähe majapidamise küsimustega, käsitööga jne. Eriti halb on aga olukord erialade sooritamisel. Siin on vähe tehtud. See on kõige huvitavamaid pioneeritöö küsimusi. Kavad on meil hästi koostatud, kuid tagajärgi vaadates ei ole erialasid sooritatud.

Peamine ülesanne on õppeedukus. Kui palju on aidatud õppeedukusele kaasa? Väga vähe on pioneerid olnud edukamad. See näitab, et pioneerid on juhuslikult vastu võetud ja ei ole ka töötatud nagu tarvis. Aga teiselt poolt võib öelda, et meie lapsi liiga palju tõmbavad õppimise juurest ära koondused jne. See on viga, mida tuleb parandada, sest õppimine peab olema pioneeride esimene ja tähtsam ülesanne ja õppeedukuse alal peavad pioneeride head küljed välja paistma.

Mis oleks vaja teha pioneeritöö parandamiseks? Minu arvates oleks tarvis korraldada vanem-pioneerijuhtidele pikemaajaline põhjalik seminar. Oleks tarvis korraldada igal aastal mingi üleriigiline pioneeride erialane ülevaatus. Hea oli, et möödunud aastal oli rühmade-vaheline võistlus. Kui igal aastal on võistlus ette teada, siis maleva teab, kuhu tüürida. Nii oleks vaja korraldada kunstilise isetegevuse ülevaatus, sportlikud võistlused, noorte tehnikute, aviomodelistide ülevaatus jne. Igal poolaastal oleks üks võistlus, olgu see sportimine, suusatamine või kabe-male, radistide võistlus üle riigi; see harjutab meie õpilasi. Kui tõotame ilma võistluspingeta, ilma eesmärgita, siis töö vaibub.

Tuleb moodustada pioneeride vabariiklikud nõukogud ja need nõukogud peavad andma abistavat materjali. Nad peavad populariseerima paremate malevate tööd brošüürides. Peaks välja antama plakateid, kus on pioneeride tarkused, sõlmede oskused, teede märgid jne., ja need saata igasse malevasse.

Edasi on tarvis kindlasti näidata paremaid koondusi teistele pioneeridele. Senini kõik koondused töötavad omaette ja kommunistlike noorte komitee poolt pole organiseeritud lahtisi koondusi pioneerijuhtidele, salgajuhtidele, rühmajuhtidele, timurlastele. Seda tuleks aga teha.

Kooli kommunistlike noorte töö on kõige tihedamalt seotud kooli õppe- ja kasvatustöö protsessiga. Kommunistliku noorsooühingu ülesanne on abistada õpetajaid ta igapäevases töös, aidata õpetajatel kasvatada tõelikke, teadliku distsipliiniga, igakülgsest arenenud nõukogude kodanikke. Kommunistliku noorsooühingu liikmed peavad näitama koolis igal sammul algatusvõimet kooli direktori, õpetajate ees ükskõik missuguse küsimuse ülestõstmise ja lahendamise juures. Kõik õpetajad, kas nad on kommunistlikud noored või ei, peavad osa võtma kommunistlike noorte tööst. Võib olla on jäänud püsima arvamus, et õpetaja, kes ei ole kommunistlik noor, ei pruugi sellest tööst osa võtta või veel rohkem, ei tohi osa võtta. Vastu-

pidi, nõukogude õpetaja kannab kooli asjade eest vastutust ja kui klassi-juhataja ei vastuta oma kommunistlike noorte eest, kuigi ta ise kommunistlik noor ei ole, siis ta ei ole õige kasvataja. On tarvilik, et noored õpetajad ise oleksid kommunistlikud noored, ja kui nad seda ei ole, peavad nad siiski sellest tööst innuga ja kogu südamega osa võtma.

Teiselt poolt aga ei tohi kommunistlikud noored arvustada õpetajat ei seinalehes ega õpilaste koosolekul, samuti ei saa rajoonikomitee ilma haridusosakonnata kontrollida kooli õppe- ning kasvatustööd ja anda korraldusi. Kõige eest on vastutav kooli õpetajaskond eesotsas direktoriga.

Tallinna 16. Keskkoolis on õnnestunud saada maleva vanem-pioneerijuhi. Sellest inimesest koolis oleneb ka kommunistlike noorte edukas töö. Vanem-pioneerijuht peab olema kommunistlik noor. Ta on autoriteetsem isik koolimajas ja võtab kogu tööst osa.

Koolis on praegu 32 kommunistlikku noort. See ei ole palju. Küsime, kuidas see arv on tõusnud. 1946. a. oli ainult mõni üksik kommunistlik noor, ja mitte iseenesest ei ole kasvanud see arv. Pool tööd tuleb teha lastevanematega ja pool tööd koolis õpilastega. Ainult siis, kui lapsed teavad organisatsiooni eesmärki, võib toimuda kasv. Mul oli juhus, kus last takistati kodus kommunistlikuks nooreks astumast. Vanemate koosolekul tuleb selgitada kommunistlike noorte õigusi, nende eesmärke. Väga soovitatav on kutsuda lahtistele kommunistlike noorte koondustele vanemaid, et nad näeksid, missuguste küsimustega seal on tegemist.

Missugused on meie kommunistlikud noored? Ma toon näite: VI klassis oli vaikne õpilane K. L., ei paistnud silma, korralik, keskmise õppeedukusega. Suvel läks ta pioneerilaagrisse. Kui laagris õpetaja haigestus, jäi ta poisterühma juhiks ja sai hästi hakkama. Temas hakkas virguma organisaator. Paari nädalaga kasvas ta heaks julgeks pioneerijuhiks, kes organiseeris mängu, toimetas seinalehte, sportis — midagi niisugust polnud ennem nähtud. Sügisel kooli tulles avaldas ta kohe soovi astuda kommunistlikuks nooreks ja ta kaks sõpra tulid järele. Praegu on L. parim õpilane klassis, klassi organisaator. Võib öelda, et selle kommunistliku noore valmistas pioneerilaager.

Asta R. jõudis IX klassini üsna kodanliku õpilasena. Kavatses leeri minna. Kui ta zooloogiaeksamil aga hästi vastas ja ma talle siiski viit ei lubanud panna sellepärast, et ta leeris kõik zooloogiatunni seadused peapeale keerab, algas murrang. Temaga sai töötatud suvel. Ei astunud kommunistlikuks nooreks. Siis oli võimalus saata ta Leningradi ekskursionile. Tulles tagasi oli tal avaldus kommunistlikuks nooreks astumiseks valmis. Selle kasvatas temale sõit Leningradi. Ta ise ütles, et nüüd ta alles nägi oma silmaga, mis Nõukogude Liidus tehakse ja kui head sõbrad olid Leningradi õpilased. Siin ta neid ei näinud.

X klassi õpilane V. vastas eelmisel aastal klassis korraldatud sünduslikule küsimusele „Miks ma pole astunud kommunistlikuks nooreks“, et ta ei lase kedagi ennast mõjutada. Ta tahtvat, et ta iseloom ise välja kujuneb vabalt ja seepärast ei astu. Siis sai talle aga selgeks; kui ta ei taha, et kommunistlik noorsooühing teda kasvataks, siis kasvatab vastasleer.

Ootamatult esitas ta, ilma et ma temaga oleksin rääkinud, sügisel avalduse. Nüüd olevat ta uurinud, mõelnud ja otsustanud. Ta on parim õpilane, soliidsem koolis ja ta tõstis ühingu autoriteeti.

Võidakse aru saada, et ühing pole vabatahtlik, kuna meie kasvatame ühingu liikmeid. Kõiki ei saa aga kasvatamata vastu võtta. Võib mõnikord olla, et õpilane tunneb ennast raamide vahel ja tahab teise kooli minna. Ja meil on koole, kes neid hea meelega vastu võtab, nagu VIII keskkool endise direktori ajal. See lööb kooli autoriteedi alla, kui lapsed lähevad vanemate käsul teise kooli. Neid juhuseid leiame nüüd harva.

Võib öelda, et kommunistlikuks nooreks vastu võtta on kerge õpilasi, kuid raskem on nendest teha niisuguseid eeskujulikke kommunistlikke noori, kes tooks kasu ja au ühingule. Noored eksivad ja juhtub, et kool ei vaata järele, kuidas toimitakse. Kommunistlik noor teeb rumala sammu ja viib autoriteedi alla. Kõige tähtsam isik on siin algorganisatsiooni sekretär. Seepärast sekretäri valik peab olema läbi mõeldud ja seda valikut tuleb nii suunata, et ta oleks poliitiliselt õige ja terav.

Kommunistliku noorsooühingu peamiseks vormiks, enesekasvatamise vahendiks on algorganisatsiooni koosolek. Siin noored õpilased kritiseerivad avalikult ennast ja teisi ning õpivad arvestama kaasõpilaste soove. Kui koolis toimub iga kuu üks algorganisatsiooni koosolek, büroo koosolekuid 2 korda kuus, siis sel peab olema tulemusi.

Missuguseid küsimusi käsitletakse siin? Kõiki, mis haaravad kooli elu. See on kommunistlike noorte eneste hea õppetund, mis tõstab klassi, aga ka terve kooli õppeedukust.

Kommunistlikud noored ei tegutse ainult õppeedukuse ja distsipliini küsimusega, vaid juhivad ideoloogiliselt kogu õpilasperet. Nad on korraldanud suuri üritusi usuvastastes küsimustes, kus kolm õpilast kaitsevad usulahke ja neljas kaitseb teadust. Nad korraldavad mitmeid küsimuste ja vastuste õhtuid jne., jne., aitavad korraldada revolutsiooniliste tähtpäevade tähistamisi ja võib öelda, et nad on õppeedukust kõrgemale viinud ja nende distsipliin on paranenud võrreldes teiste õpilastega.

Kommunistlikele noortele ei saa üleliiga palju ülesandeid anda, nagu see võib vahel esineda. Nad pannakse juhtima pioneerisalku ja -rühmi, nad on vastutavad õpilasringide ladusa töö eest, nad on seotud massiliste ürituste läbiviimisega, koosolekutega, kultuuriõhtutega jne. Peale selle saadetakse nad partei algorganisatsioonidele, täitevkomiteedele, rahandusosakondadele appi ja kommunistlikud noored ei või ära öelda. See on aga liialdus. Ei saa kellelegi rohkem panna ülesandeid, kui ta suudab ära teha. Teistes koolides tuleb piirata kommunistlike noorte liigset tegevust kõrvaliste töödega.

Kommunistliku noorsooühingu töö koolis peab olema täiesti avalik, ta peab olema seotud kogu õpilaskonnaga. Kordan, et iga õpetaja peab nende tööst osa võtma. Vanemate pioneeride koosolekule tuleb kutsuda ka lastevanemaid. Kogu nende tegevus peab toimuma koolipere ees, sest salajasi küsimusi ei ole, ega saagi olla.

Andmeid Eesti NSV kooliaedade seisukorrast.

M. AMBOS.

Sõjakeerises laastati paljudes meie koolides kooliaiad täielikult või osaliselt. Suurt kahju tõi viljapuuaedadele ka 1939/40. aasta külm talv.

Nõukogude võimu kehtestamisel Eesti NSV-s hakati taastama kooliaedu, milline töö jätkub. Kuid peame ütlema, et sellel alal on veel vähe tehtud.

Et saada ülevaadet kooliaedade seisukorrast, korraldas ENSV Haridusministeerium vastava ankeedi kõikides üldhariduslikes koolides üle kogu vabariigi. Kohalikud haridusosakonnad saatsid need ankeedid täidetult tagasi Haridusministeeriumile 1. detsembriks 1948. aastal.

Ankeedid on koolide poolt mõnel juhul täidetud puudulikult, mis takistab täpse ülevaate saamist kooliaedadest. Näiteks ei võrdu sageli aia üldine pindala tema osade summaga, samuti ei ole täpsed haridusosakondade kokkuvõtted. Kuid sellele vaatamata saame siiski teatava pildi kooliaedade suurusest, nende osadest ja varustusest aiatööriistade poolest.

Kooliaedade taastamise ja nende edasiarendamise alal ei ole ka haridusosakonnad seni nimetamisväärselt teinud.

Alles möödunud aasta kevadel andis Haridusministeerium juhendi, mille kohaselt pidid kõik koolid hakkama korrastama olemasolevaid kooliaedu ja rajama uusi aedu seal, kus neid seni pole rajatud.

Kooliaiaduse arendamise kohta on ilmunud ka mõned artiklid „Nõukogude Koolis“ ja „Nõukogude Õpetajas“, kuid palju kaugemale sellest ei ole jõutud.

Arvestades seda olukorda kutsus Haridusministeerium kokku maakondade ja linnade haridusosakondade esindajad 27. novembril 1948. aastal selleks, et ära kuulata referaate ja võtta seisukoht edaspidiseks tööks. Võeti vastu rida resolutsioone, millede teostamisele asutakse 1949. aastal.

On selge, et peale juhendite andmise keskkohdadest vajavad koolid otseselt ka praktilisi näpunäiteid. Selleks otstarbeks on mõeldudki praktiliste näpunäidete andmine ajakirjanduse kaudu. Oleks soovitatav, et õpetajate teadmiste täiendamiseks aianduse alal korraldataks vastavaid kursusi, kus õpetajad tutvuneks tegeliku tööga.

Käesoleva kirjutuse ülesandeks on näidata koolidelt saadud andmeil, missuguses olukorras on praegu meie kooliaiad, eriti aga selles osas, kuidas on planeeritud kooliaiad, kui suured nad on ja milliseid aiatööriistu kasutavad koolid aiatööks:

1. Järvamaa — 75 kooli.

Andmeid on saadud 72 koolilt, kooliaiad on aga 66 koolil. Õppeaed on 40, puuviljaaed 52, köögiviljaaed 62, iluaed 62, park 27, ravimtaimedaed 25 ja õppeväljak 47 koolil.

Inventar aiatööde läbiviimiseks on 57 koolil, looduslootunde aias korraldatakse 66 koolis, õpilased võtavad aiatöödest osa 51 koolis.

Ülaltoodud andmeist selgub, et olukord Järvamaa koolides pole just halb.

Koolide ankeetidest ja haridusosakonna kokkuvõttest näeme, et õpilased teevad kooliaedades järgmisi töid: istutavad puud ja põõsaid, harivad maad, külvavad aiavilja- ja lilleseemneid, puhastavad ja korrastavad aeda, paljundavad taimi vegetatiivselt, väärustavad puud ja põõsaid ning koristavad saaki.

Aiasaadused lähevad enamalt jaolt õppejõududele ja kooliteenijaile, ainult 12 koolis saavad saagist osa ka õpilased.

See on asja väline külg. Kuidas on sisustatud kooliaedade osad, selle kohta puuduvad täpsed andmed.

Järvamaa koolidest võiks esile tõsta Albu Mt. Keskkooli, kus töötatakse edukalt eritööde alal: peetakse mesilasi, tehakse katseid bioloogias; korraldatakse ilutaimede peenraid ja näidislappe (paremad kartulisordid, kaunviljad jne.). Eritöid tehakse ka Türi Keskkoolis: korraldatakse katseid külviaja, külvi sügavuse ja väetiste kasutamise kohta.

Kooliaedu on Järvamaal suurusega kuni 800 m² — 2, 800—5000 m² — 50, üle 5000 m² — 29. Saadud andmeist võime järeldada, et Järvamaal ei puudu eeldused kooliaiaduse edasiarendamiseks.

Osal koolidest puuduvad kooliaiad seepärast, et neil ei ole vastavat maa-ala või kasutab kool teise kooli ruume.

2. Hiiu maa — 26 kooli.

Andmed on saadud 22 koolilt, kooliaiad on 12 koolil. Kooliaiad puuduvad seetõttu, et puudub kooliaia rajamiseks sobiv maa-ala või sellepärast, et sageli vahelduvad õpetajad, kes ei ole huvitatud kooliaia asutamisest.

Võrreldes teiste maakondadega kasvatatakse Hiiu maa kooliaedades rohkesti ravimtaimi — 5 koolis kokku 348 m² maa-alal s. o. peaaegu pooltes koolides. Aeda omavates Hiiu maa koolides võtavad aiatöödest osa III—VII klassi õpilased.

Suvisel koolitöö vaheajal teevad kooliaias tööd peamiselt õpetajad ja kooliteenijad, ainult kolmes koolis abistavad neid õpilased. Saadusi kooliaiaist saavad õpilased ainult ühes koolis.

Eriti silmatorkav on asjaolu, et kooliaia dekoratiivse osa all on üle poole aiamaad — 35 234 m². Vististi põhjustab seda ebasobiv pinnas.

1 kooliaed on kuni 800 m² suur, 8 aeda 800—5000 m² ja 3 aeda üle 5000 m².

3. Harju maa — 128 kooli.

Kooliaed on 76 koolil, 19 koolil puudub kooliaed, kuna 33 koolilt ei ole saadud andmeid. 10 koolil pole aia rajamiseks maad. 6 koolil on maa, kuid ebasobiv aia rajamiseks ja 3 kooli ei ole suutnud seni aeda rajada.

Enamik kooliaedadest pole nõutavalt korrastatud. Aedade korrastamisel tekitab raskusi õpetajate vilumatus, väetise puudus ja mõnikord

koolidirektori (juhataja) saamatus või hoolimatus. Aiasaadusi saavad õpilased ainult 10 koolis. Suvel abistavad õpilased kooli personali aiatöödes 29 koolis.

Katsetöid kooliaedades ei ole teostatud.

Kuigi aiatööd pidurdab koolides aiatööriistade vähesus, saadakse sellest üle sel teel, et õpilased toovad aiatöödeks kodunt kaasa labidaid, rehasid ja teisi aiatööriistu. Eriti hästi korrastatud kooliaedu Harjumaal ei ole.

15 kooliaial on suurus kuni 800 m², 43 aial 800—5000 m² ja 18 aial üle 5000 m².

4. Viljandimaa — 92 kooli.

Andmed on saadud 78 koolilt. Kooliaed on 66 koolil, kuna 7 koolilt puuduvad andmed.

Viljandimaa haridusosakonna arvamise järgi olevat kooliaedade seisukord katastroofiline: paljud kooliaiad ei täida oma ülesannet, paljudel juhtudel on kooliaiad planeerimata, rohtunud ja korrastamata. Kuid tegelikult ei ole olukord siiski nii halb: 35 koolil on õppeaed, 53 koolil — puuviljaaed, 48 koolil — köögiviljaaed, 62 koolil dekoratiivne osa jne.

Eeskujulikud aiad on Võhma Mt. Keskkoolil, Viljandi Keskkoolil ja Reegoldi Mt. Keskkoolil.

Pean tähendama, et mitmed Viljandimaa koolid saatsid nii puudulikum andmed, et nende põhjal on raske teha reaalseid kokkuvõtteid. Toon selle kohta mõne näite. Aidu Mt. Keskkool: puuviljaaed on 32 m² suur, dekoratiivse aia osa 15 m², õppeväljak 265 m² — kokku 5000 m². Kust saadi 5000 m²? Kas siia alla ei kuulu ka kooli õu ja hoonete alla kuuluv maa-ala? Nuku ja Ülemõisa mt. keskkoolides on näidatud iluaed ja koolipark koos. Tusti Algkool näitab suurust järgmiselt: 2000 m² + 3700 m² + 20 000 m² + 100 m² = 5800 m². Analoogiline viga esineb ka Lahma Mt. Keskkooli ankeedis. Omapärased on veel Holstre Mt. Keskkooli andmed ja nimelt: 500 m² + 15 000 m² + 500 m² + 500 m² + 70 000 m² + 50 000 m² + 34 500 m² = 48 000 m². Esiteks on kokkuvõtte vale ja teiseks, on väheusutav, et Holstre Mt. Keskkoolil on üldse niipalju maad.

Ülaltoodust näeme, kui hooletult täidavad mõned koolidirektorid (juhatajad) ankeete.

Kooliaias teevad õpilased samu töid kui eespooltoodud maakondadeski.

Nimetamist väärib fakt, et 18 koolis kasutatakse aiasaadusi õpilaste toitlustamiseks.

Eritöid tehakse ainult Viljandi Keskkoolis: väetuskatsed, sortide aretamine, kartulite paljundamine mugulatippudest.

Kooliaedu suurusega kuni 800 m² on 10; 800—5000 m² — 50 ja üle 5000 m² 29.

5. Läänemaa — 82 kooli.

Andmed saadud 64 koolilt. Aedu on kõigest 41 koolil. 23 koolil puudub kooliaed, neist 16 kooli pole rajanud kooliaeda vastava maa-ala puudumise pärast, kuna teistes koolides kasutavad aiamaad õpetajad ja kooli-

teenijad oma isiklikes huvides. Viimane asjaolu ei tohiks siiski takistada kooliaia rajamist.

Kooliaedu suurusega alla 800 m² on 10; 800—5000 m² — 20 ja üle 5000 m² — 11.

6. Virumaa — 165 kooli.

Andmed 132 koolilt, kooliaed on 99 koolil. Virumaa haridusosakonnal puudub kaaskiri ankeetidele, kuid koolide inspektori poolt on koostatud niivõrd põhjalik ja ülevaatlik tabel, et selle abil pole raske orienteeruda saadud andmeis, kahjuks on kokkuvõtted tehtud ainult osaliselt ja needki on valed, kontrollimata.

Kooliaedu suurusega alla 800 m² on 20; 800—5000 m² — 50 ja üle 5000 m² — 29.

7. Valgamaa — 43 kooli.

Kuigi Valgamaa haridusosakond väidab oma kaaskirjas, et enamikul koolidest on olemas kooliaiad, näitavad andmed, et kooliaiad on olemas 16 koolil. Osal koolidest olevat aiad rajamisel ja ülejäänud koolidel on see küsimus veel lahendamata.

Valgamaa haridusosakonnal tuleb energiliselt tegutseda, et suurendada kooliaedade arvu oma maakonnas.

Kooliaedu suurusega alla 800 m² on 2, 800—5000 m² — 8 ja üle 5000 m² — 6.

8. Saaremaa — 79 kooli.

Andmed saadud 78 koolilt, kooliaed on 41 koolil.

Kõige rohkem aiamaast on pargi (34 871 m²) ja õppeväljaku (26 358 m²) all. Taaliku Mt. Keskkoolis on näidatud 1000 m² ravimtaimede all, sama arv on näidatud ka Saaremaa haridusosakonna kaaskirjas. Oleks huvitav teada, kas see on eksitus või tõepoolest kasvatatakse nii laiaulatuslikult ravimtaimi.

Aiatööriistu on vähe: 41 kooli kohta 111 labidat ja 64 raudreha.

Kuni 800 m² suurusi kooliaedu on 7, 800—5000 m² — 21 ja üle 5000 m² — 13.

Kooliaedade peamiseks puudumise põhjuseks on vastava maa-ala puudumine.

9. Tartumaa — 185 kooli.

Andmed saadud kõigest 121 koolilt, kooliaedu on 91 koolil. Üle kolmandiku koolidest on jätnud andmed saatmata.

Tartumaa haridusosakonna andmeil puudub aiatööde läbiviimiseks inventar täielikult. Aiatöödest võtavad peamiselt osa V—VII klassi õpilased. Õpilasi rakendatakse järgmisteks aiatöödeks: maaharimine, maa ettevalmistamine, külvamine, istutamine, umbrohu kitkumine, peenarde valmistamine, taime nimelaudade valmistamine jne.

Meeri lastekodu ja Sadala Mt. Keskkool on esinenud väljapanekutega põllumajanduslikul näitusel.

Aiatöid juhatavad, nagu mujalgi, peamiselt õppejõud. Rõõmustavana paistab siin silma, et 52 koolis jaotatakse aiasaadusi õpilaste vahel. 25 koolis on suvisel koolitöö vaheajal aiatöö õpilastega plaanikohaselt läbi viidud, teistes koolides teevad suvel kooliaias tööd õpetajad ja kooliteenijad.

Katsetöid on kooliaedades vähe tehtud. Sadala Mt. Keskkoolis kasvatatakse kestata otra ja kaera, Vaimastvere Mt. Keskkoolis peetakse mesilasi. Kooliaedadest on korrastatuim Meeri lastekodu aed, kus õpetajad ja õpilased töötavad heade tulemustega katselappidel.

Tartumaal on kooliaedu suurusega kuni 800 m² — 4, 800—5000 m² — 59, üle 5000 m² — 28.

10. Võrumaa — 133 kooli.

Andmed saadud 132 koolilt, kooliaed on 97 koolil. Märkimisväärseks tuleb pidada seda, et ainult 1 Võrumaa kool ei ole saatnud andmeid. Aiamaast on kõige rohkem kõögivilja all — 124 720 m². Aiatööriistu on vähe. Keskmiselt 2 labidat ja vähem kui 1,5 reha kooli kohta.

Aiasaadusi kasutavad ka siin peamiselt õpetajad ja kooliteenijad. 22 koolis antakse aiasaadusi õpilastele, neist 9 kooli varustavad aiasaadustega koolide internaatide.

Kooliaedu suurusega alla 800 m² on 16, 800—5000 m² — 52 ja üle 5000 m² — 29.

11. Pärnumaa — 103 kooli.

Andmed 96 koolilt, kooliaed on 65 koolil.

Kõige paremini on koostanud aruande ja teinud kokkuvõtted Pärnumaa haridusosakond. Tabel on varustatud koolide nimestikuga, aiaosade pindalad on näidatud ja kokkuvõtted tehtud. Seda aruannet võib haridusosakond ka ise kasutada kooliaedade rajamisel ja nende edasiarendamisel. Kõige rohkem aiamaast kuulub parkide (106 298 m²) ja õppeväljakute (102 722 m²) alla. Aiatööriistu on Pärnumaal rohkem kui paljudes teistes maakondades. Aiasaadusi jagatakse õpilasile 22 koolis.

Katsetöödest võiks nimetada järgmist: Selja Algkoolis on asutatud kodulinnukasvatus, Sindi Mt. Keskkoolis ja Vändra Keskkoolis teostatakse väetuskatseid viljapuudega ja lilledega, Lepplaane Mt. Keskkoolis on mesila ja väikeloomapidamine.

Kooliaedu suurusega alla 800 m² on 10, 800—5000 m² — 30, üle 5000 m² — 25.

12. Tallinn — 36 kooli.

Andmed 32 koolilt, aiad — 12 koolil.

Tallinna haridusosakonna seletuse kohaselt ei ole võimalik asutada aeda 19 kooli juures, kuna 5 kooli juures teeb raskust aia rajamisel sobiva pinnase puudumine. 4 koolil on õppeaed. Aiataimedest kasvatatakse pea-

miselt köögivilja. Peale muu kasvatatakse XIV Mt. Keskkooli aias maitseainete taimi, milliseid kasvatatakse õpilaste toitlustamisel.

Inventar aiatööde läbiviimiseks on puudulik ja juhuslik ning vajab täiendamist.

Töötamisel õpilastega aias piirduetakse harilikult puude ja pöösaste istutamise, seemnete külvamisega, maa ettevalmistamisega, taimede kastmisega ja aia korrastamisega. XIV Keskkoolis võtavad õpilased osa ka seemnete kogumisest ja nende säilitamisest. XXIX Keskkooli juures on puukool, kus õpilased teostavad vääristamise harjutusi.

Tallinna linna haridusosakond avaldab soovi, et pedagoogilises kirjanduses avaldataks artikleid kooli-aianduse kohta.

Suvisel kooli vaheajal teevad kooliaias tööd kooliteenijad, õppejõud ja Tallinnas elunevad õpilased.

Tallinnas on 5 kooliaeda suurusega kuni 800 m², 6 aeda 800—5000 m² ja 1 aed üle 5000 m².

13. Tartu — 15 kooli.

Tartu linnast on andmed ainult 6 koolilt. Nende koolide juures on kooliaiad. 9 kooli juurde ei saavat rajada kooliaeda sellepärast, et puudub sobiv maa-ala.

Aia osadest on kõige suuremad puuvilja- ja köögiviljaaiad, mis kokku moodustavad üle kahe kolmandiku kogu aiamaast.

VI Keskkoolis on õppeaia (bioloogiline ja süstemaatiline osakond) all 8000 m². Kahjuks puuduvad andmed selle kohta, mida kasvatatakse nii suurel maa-alal. Sama kooli aias kasvatatakse ravimtaimi 200 m² maa-alal. Aiasaadusi kasvatatakse koolipere toitlustamise täiendamiseks.

Kooliaedu suurusega kuni 800 m² on 2, 800—5000 m² — 3, üle 5000 m² — 1.

14. Pärnu — 8 kooli.

Andmed saadud kõigilt kaheksalt koolilt, aiad on ainult 2 koolil.

Mõlemas koolis koosnevad aiad puuvilja- ja köögiviljaaiast ning dekoratiivsest aia osast. Kooliaedu on kasutanud peamiselt koolidirektorid ja kooliteenijad köögivilja kasvatamiseks. Pärnu linna haridusosakond taotleb maa saamist uute kooliaedade rajamiseks.

Pärnus on senini väga vähe tehtud kooliaiaduse taseme tõstmiseks.

Kooliaia keskmine suurus Eesti NSV ulatuses on $3\,859\,283 : 692 = 5967$ m² — 0,5967 ha. Ankeetides ja juurdelisatud tabelites kuulub kooliaia hulka park, iluaed ja õppeväljak. Kui lahutame kogu aia pindalast pargi, iluaia ja õppeväljaku pindala, saame tarbeaia pindala. Kuna paljudel koolidel puuduvad kolm viimast aia osa, siis ei saa siin üldist keskmist leida, küll aga võime seda leida iga üksiku aia kohta eraldi.

Suvisel õppetöö vaheajal töötavad kooliaias õpilased kõigest 205 koolis. aiasaadusi kasutavad õpilased ainult 187 koolis. Need arvud on liiga väikesed ja näitavad, et kooliaedu kasutavad peamiselt õpetajad ja kooliteenijad. Tööd kooliaias tuleb läbi viia kõikide õpilaste kaasabil, milleks kasvatatakse loodusõpetuse, tööõpetuse ja kehalise kasvatus tunde.

Eriti vähe on koolides aiatööriistu. 692 kooli kohta tuleb 2415 labidat, ehk s. o. ligikaudu 3,5 labidat kooli kohta, veel vähem on teisi aiatööriistu.

Meie lähemaks ülesandeks on varustada koole aiamaaga ja aiatööriistadega, planeerida otstarbekohaselt kooliaiad, rakendada tööle kooliaias õpetajad ja õpilased ning järk-järgult sisustada kooliaia kõik osad.

Andmed Eesti NSV kooliaedade kohta seisuga 1. dets. 1948.

Koole 1175. Andmed 967 koolilt.

	ha	Koolide arv	Keskmiselt 1 kooli kohta
1. Kooliaedade üldsuurus (ilma koolitalundita)	385,9	692	5967 m ²
sellest õppeaedu (bioloogiline-süsteemaatiline osa)	9,6	255	377 m ²
puuviljaaedu (koos puukooliga)	50,6	527	961 m ²
köögiviljaaedu	64,3	571	1130 m ²
iluaedu (lilled, ilupuud, ilupõõsad)	46,8	610	770 m ²
parke	145,3	285	5100 m ²
ravimtaimi	2,1	130	160 m ²
õppeväljakuid (koht aias vabaõhutundideks)	66,9	358	1870 m ²
2. Inventar aiatööde teostamiseks		557	
3. Loodusloo tunde korraldatakse kooliaias		555	
4. Õpilased võtavad aiatöödest osa		547	
5. Aiatoide juhatavad õppejõud		573	
6. Suvevaheajal töötavad õpilased kooliaias		205	
7. Aiasaadusi kasutavad õpilased		187	
8. Aiatoodeks kasutatakse eelarve summasid		58	
9. Eritööd (mesila, kodulinnud jne.)		21	
10. Kooliaed puudub		275	
11. Aiatööriistad:			
labidaid	2415		
raudrehasid	1694		
kõlblaseid	921		
mullaharke	790		
kastekanne	253		
muid	502		

Rahvahariduse demokratiseerimine Poolas.

G. RAUD.

Poola töötajad ja kogu Poola rahvas elas hiljuti üle ajaloolisi päevi. On teostunud töölisklassi ammu aegne unistus tema ridade orgaanilise ühtsuse loomiseks. Poola töölispartei ja Poola sotsialistlik partei ühinesid eesrindlikema ideoloogia — marksismi-leninismi ideoloogia alusel. See etendab tohutut osa tööliste ja talupoegade liidu tugevdamises, rahvademokraatliku korra kindlustamises, Poola edaspidises liikumises teel sotsialismi poole. Tee, millel sammub rahvalik Poola, on taotletud eluga ja kinnitatud reaalseste edusammudega, mida saavutas taas elustunud Poola.

Nagu avaldas hiljuti seimis Poola president Bierut, toodab riik praegu ligikaudu kaks korda rohkem sütt, koksi, elektrienergiat kui enne sõda. Poola toodab elanikkonnale puuvillast ja villast riidet, suhkrut ja teisi kaupu rohkem kui 1938. aastal.

1948. a. viljasaak ületas 1947. a. saagi 40% võrra. Poola on Euroopas peaaegu ainuke maa, kus Nõukogude Liidu järel lõpetati leiva ja jahu ratsioneerimine.

Põhiliste ainete ja tööstuskaupade tarvitamine elaniku kohta on juba suurem kui enne sõda. Tööpuudus on maal täielikult likvideeritud, töötasu on sõjaeelsest tasemest kõrgem.

Need faktid on ilmseks tunnistuseks rahvamajandusliku kolme aasta plaani edukusest. Nad räägivad laiade rahvakihtide elutaseme tunduvalt tõusust.

Tunduvaid edusamme on saavutanud demokraatlik Poola rahvahariduse alal.

Nagu teada, oli Pilsudski aegadel läbi viidud niinimetatud rahvahariduse „reformi“ sihiks töötavate hulkade asetamine ületamatute takistuste ette teel kesk- ja kõrgemale haridusele. Tuhandest talulapsest (kehvikute lastest) jõudis ülikoolini ainult üks. Demagoogilise koolireformi kätte all teostasid pilsudskilaste klassivaliku poliitikat, töötavale rahvale igati juurdepääsu haridusele sulgeda püüdes.

Pilsudski-aegse kooli eesmärgiks oli noorpõlve kasvatamine fašistlike „ideaalide“ vaimus; programmid kirenesid avalikest fašistlikest formuleeringuist Hitleri „reichi“ vaimus ja olid läbi imbunud fašistlikust ideoloogiast.

Käsi käes vaesuse ja õigusetusega käis elanikkonna laiade hulkade, eriti maarahva kohutav kultuurist mahajäämine.

Eesrindlikuma intelligentsi pingutused rahvale alghariduse andmise paremaks muutmiseks purunesid pilsudskilaste teadlikul vastuseismisel. Poola reaktiooniliste valitsuste poolt „dekreteeritud“ sunduslik algharidus püsis ainult paberil. Vastavad seadused polnud kindlustatud ei koolivõrgu seisukorraga ega ka riigi eelarvega.

Poola kodanlus monopoliseeris kultuuri, eemaldas sellest töötava rahva

hiiglahulgal. See vastas kapitalistide röövellikele klassihuvidele, kes hari-
duse levimises tööliste ja talupoegade hulkades nägid „kardetavate mõtete“
allikat. Hüljates oma rahvaste kultuurivarasid, orienteerus kodanliku
intelligentsi põhiline hulk Läände, kummardades pimesi kõike, mis sealt
lähtus. Ühtlasi püüdis ta igati eraldada rahvahulki nende vanema slaavi
venna suure vene rahva kultuurist, külvata vaenu ja umbusku Nõukogude
maa vastu.

Hiiglakahju tekitasid Poola rahvaharidusele Hitleri-aegsed okupatsiooni-
aastad. Saksa fašistlikud barbarid sulgesid Poolas peaaegu kõik koolid;
õpilasi kasutati põllumajanduslikel töödel saksa mõisades. Suurem osa
poola eesrindlikust õpetajaskonnast hävitati surmalaagrites.

Saksa okupantide kogu poliitika Poolas oli suunatud poola rahva, samuti
nagu kõigi teiste slaavi rahvaste, allaviimisele ürgaegse tasemeni. Poolas,
Tšehhoslovakkias ja teistes maades asusid hitlerlased rahvakultuuri hävi-
tamise seisukohale. Nad hävitasid teadlikult rahvahariduse üritust. Hitleri
asemik Poolas Franck ütles: „Selleks, et sõnnikus tuhnida, pole poolakatel
vaja õppida kirjaoskust.“

Sakslaste vägivaldne sissetung tekitas Poolale kultuuri alal materiaalset
kahju 4 miljardit 700 miljonit zlotti (sõjaseelse kursi järgi). Poola raamatu-
kogud kaotasid ligikaudu 15 miljonit köidet. Muuseumide kaotused ületavad
450 miljonit zlotti. Teatrite kaotused, arvestamata lõhutatud hooneid, moodus-
tavad 92 miljonit zlotti.

Tohutud majanduslikud raskused, pedagoogilise kaadri terav puudus,
purustatud koolihooned, saksa okupatsiooni aastail noorsoo hulgas suure-
nenud kirjaoskamatus, rahapuudus, õpikute ja raamatukogude puudumine
— säärastes oludes tuli demokraatliku Poola haridustegelastel alustada
rahvahariduse reformi läbiviimise tööd.

Ent hoolimata suurtest raskustest sooritas demokraatlik Poola tohtu
töö rahvahariduse ala taastamiseks.

Ainuüksi maa lääneosas on avatud 4 tuhat algkooli, kus õpetab ligi
10 tuhat õpetajat ja õpib 420 tuhat last, 177 keskkooli 27 tuhande õpilasega,
50 pedagoogilist lütseumi ja kursust, mis valmistavad ette tulevase õpeta-
jaid, 20 tuhat inimest õpib täiskasvanute koolides. Poola rahvamajanduse
taastamise kolme aasta plaani (1947.—1949. a.) kohaselt peab 1949. aastal
riigis olema 23 tuhat koolihoonet rohkem kui oli 1938. aastal. Õpetajate
arv kasvab 25 tuhande võrra võrreldes 1938. aastaga, algkoolides õppijaid
peab olema 350 tuhande võrra rohkem kui 1945. ja 1946. a. ja poole miljoni
võrra rohkem kui oli enne sõda. Üldhariduse teostamiseks on eridekreediga
lubatud avada koole neis asulais, kus on kuni 40 kooliealist last. Keskkoo-
lide süsteemis omavad väga tähtsat kohta kiirendatud õpetamise vormid,
millede ülesandeks on ülemineku ajajärgul etendada suurt osa sõjatagajär-
gede likvideerimisel rahvahariduses.

Ülim vaimustus, millega kogu avalikkus kohe pärast okupantide välja-
kihutamist hakkas organiseerima rahvaharidust, energia, millega noorsugu
asus õppima, on tunnistuseks rahva ammendamatu jõust ja täielikust
arusaamisest, kui suur tähtsus on haridusel rahva tulevikule.

Põhilised muutused Poola siseelus ja tema välistes suhetes teiste maa-dega kutsusid esile tähelepanuväärseid muudatusi õppeprogrammide temaatikas. Uued kooliprogrammid kannavad demokraatia vaimu, noor-põlve demokraatliku maailmavaate eest võitlemise vaimu. Palju ruumi on pühendatud sellele, et valgustada Poola ajaloolisi sidemeid teiste slaavi riikidega, sõprust ja kultuur-majanduslikku koostööd Nõukogude Liiduga. Rida teemasid on eriti pühendatud uutele Poola läänemaadele, nende majanduse ja kultuuriga tutvumisele.

Arvesse võttes, et demokraatliku Poola ees seisavad tõsised ülesanded uut tüüpi rahvamajanduse, plaanimajanduse, sotsialistliku majanduse loomiseks, mis põhineb kõrgelt arenenud tehnikal, töö organiseerimise uutel vormidel, omab erilist tähtsust kutseharidus. See probleem on tihedas seoses üle 18 aasta vanuste noorukite õpetamisega, kes töötavad tehastes. See-pärast lühendatakse noorte tööliste tööpäev viie tunnini selleks, et nad võiksid ülejäänud kolme töötundi kasutada õppimiseks täienduskoolides.

Kõrgem kool Poolas elab üle taastamisperioodi pärast laostavaid sõja- ja okupatsiooniaastaid. Vaatamata kõigile majanduslikele raskustele edeneb kõrgem kool mitte ainult üliõpilaste arvu poolest, vaid ka ideelises suhtes. Ta on demokraatliku Poola vabariigi uue intelligentsi kasvatamise võim-saks vahendiks. Üliõpilaste sotsiaalne koosseis Poolas on järsku muutunud, kõrgem kool on saanud rahva omanduseks, juurdepääs kõrgemale haridu-sele on avatud töötajate hulkadele.

Kui 1937/38. aastal Poolas oli 27 kõrgemat kooli, kus õppis 48 200 üli-õpilast, siis 1947. aastal oli juba 36 ülikooli 77 584 õpilasega.

Suur kultuuriline üritus on läbi viidud Tööliste Ülikoolide Ühingu poolt, kes organiseeris kogu maal üldhariduslike koolide võrgu täiskasvanute jaoks. Nende ülesandeks on töö organiseerimine kirjaoskamatusel olevate inimeste likvideerimiseks täiskasvanute hulgas.

Haruldaselt laia hoogu on võtnud kunstiline isetegevus. Isetegevuse ülevaatusel 1948. aastal Poolas näitasid oma saavutusi ligi tuhat teatri-ningi, üle 750 koori, 400 tantsuansambli, 600 orkestrit — kogusummas ligi 100 tuhat inimest.

* * *

Oma olemasolu esimestest päevadest alustas Poola demokraatlik vaba-riik tohutut ja keerukat tööd rahvahariduse kogu süsteemi taastamiseks ja ümberehitamiseks ühiskondliku elu üldise demokratiseerimise vaimus. Aastate kestel, mis on möödunud vabastamise hetkest, on saavutatud tõhu-said praktilisi tulemusi, mis annavad tunnistust noore riigi elujõulisusest, rahu, sõltumatuse ja sotsialismi poole püüdvä rahva ammendamatus energiast.

Vaatamata suurtele majanduslikele raskustele asus Poola rahvaharidus kindlalt taassünni teele ja läheneb aastast aastasse täielikule demokrati-seerimisele. Poola rahva kogu kultuurielu mitte ainult taastub, vaid ka areneb, sammub edasi õitsengu ja tõusu poole.

See pole juhuslik nähtus. Ta on välja kutsutud põhiliste muudatustega,

mis on maal toimunud tõelise demokraatliku režiimi tekkimise ja kindlustamise tagajärjel. Ennesõjaaegse fašistliku Poola tingimustes polnud kultuur, teadus, haridus ja kunst rahvahulkade pärisosaks. Valitsev klikk polnud huvitatud rahva kultuurse taseme tõstmisest, püüdes elanikkonna põhilist hulka muuta kuulekaiks orjadeks.

Ainult fašismi purustamine ja sügavad sotsiaalmajanduslikud ümberkujundamised Poolas kui ka teistes rahvademokraatia maades vabastasid tee rahvaühiskondlik-poliitilisele ja kultuurielu igakülgele arengule. Tõeliselt demokraatlikud režiimid ja tõeline rahva võim loovad tingimused laiade rahvakihtide loovate jõudude arenguks, ja kultuur saab üha suureneval määral rahva omanduseks. Uue demokraatia maadel on haridus ja kultuur võimsaks teguriks rahvusliku sõltumatuse kindlustamiseks ja rahvaste rahuliku koostöö ja sõpruse arendamiseks. Rahvademokraatia kindlustamine Poolas ja selle edaspidine areng sotsialistlikus suunas aitavad veel rohkem kaasa rahvamajanduse arenemisele ja maa hariduse ning rahvusliku kultuuri õitsengule. Sellega annab Poola suure panuse ülemaailmale majanduslikule ja kultuurilisele elule.

J. V. STALINI ELULOO ÖPPERINGI

töö plaan.

II*

Täiendavat kirjandust propagandistidele (6-nda teema juurde).

J. V. Stalin. Meie lahkkelid. Raamatus Lenin ja Stalin. Koguteos UK(b)P ajaloo uurimiseks, II köide, lk. 360—365.

J. V. Stalin. Kiri Leninile. Sealsamas, lk. 365—366.

J. V. Stalin. Partei järjekordsed ülesanded rahvusküsimuses. VK(b)P X kongressil peetud ettekanne ja lõppsõna. Eesti keeles: „Marksism ja rahvus- ning koloniaalküsimus“, lk. 111—123.

J. V. Stalin. Oktoobrirevolutsioon ja vene kommunistide taktika. „Leninismi küsimusi“, Tallinn, 1945, lk. 68—92.

J. V. Stalin. Trotskism ja leninism. UAUKN pleenumi fraktsiooni kõnest 19. nov. 1924. a. Raamatus „Lenin ja Stalin“. Koguteos UK(b)P ajaloo uurimiseks, II köide, lk. 265—266.

J. V. Stalin. Leninismi alustest. „Leninismi küsimusi“, lk. 1—67.

J. V. Stalin. Rahvuslikud momendid parteilises ja riiklikus organiseerimistöös. Ettekanne ja lõppsõna partei XII kongressil. Eesti keeles: „Marksism ja rahvus- ning koloniaalküsimus“, lk. 162—188.

J. V. Stalin. Järjekordseid ülesandeid parteilises ülesehitustöös. Raamatus „Lenin ja Stalin“. Koguteos UK(b)P ajaloo uurimiseks, II köide, lk. 602—622.

J. V. Stalin. Lõppsõna Keskkomitee organisatsioonilisele aruandele XIII kongressil. Sealsamas, lk. 629—636.

J. V. Stalin. VK(b)P XIV konverentsi töö kokkuvõte. Ettekanne VK(b)P Moskva organisatsioonide aktiivile mais 1925. a. Raamatus „Lenin ja Stalin“. Koguteos VK(b)P ajaloo uurimiseks, III köide, lk. 5—27.

J. V. Stalin. Ettekanne ja lõppsõna partei XIV kongressil. UK(b)P XIV kongressi stenograafiline aruanne.

UK(b)P ajaloo lühikursus, IX ptk.

* Algas vt. „Nõukogude Kool“ 1949. nr. 2.

T e e m a 7. Seltsimees Stalin — nõukogude rahva innustaja ja organiseerija võitluses maa sotsialistliku industrialiseerimise eest (1926.—1929. a.).

1. Raskused sotsialistliku industrialiseerimise perioodil ja partei võitlus nendega:
 - a) seltsimees Stalin töötas välja alused meie maa sotsialistlikuks industrialiseerimiseks;
 - b) imperialistide ja trotskistide-zinovjevlaste katse nurja ajada sotsialistlikku industrialiseerimist NSV Liidus;
 - c) trotskistide-zinovjevlaste parteivastase bloki purustamine partei poolt seltsimees Stalini juhtimisel;
 - d) seltsimees Stalin sotsialistliku industrialiseerimise suurte võitude innustaja ja organiseerija.
2. Partei XV kongress (1927. aasta detsembris) — põllumajanduse kollektiviseerimise kongress:
 - a) seltsimees Stalin sotsialistliku industrialiseerimise edusammudest ja põllumajanduse kollektiviseerimise vajadusest;
 - b) partei XV kongressi otsus põllumajanduse kollektiviseerimise igakülgsest arendamisest;
 - c) massiliseks kolhoosiliikumiseks kõigi vajalike materiaalsete tingimuste loomine riigis.
3. Parempoolsete kapitalismi taastajate avastamine ja purustamine partei poolt seltsimees Stalini juhtimisel:
 - a) inglise ja prantsuse imperialistide katsed meie maad sõtta tõmmata;
 - b) klassivõitluse teravnemine riigis. Parempoolsete kapitulantide ja kapitalismi restaureerijate Buhharini-Rõkovi parteivastase rühma väljaastumine põllumajanduse kollektiviseerimise vastu;
 - c) seltsimees Stalini kõnede „Parempoolsest hädaohust UK(b) Parteis“ ja „Parempoolsest kallakust UK(b) Parteis“ tähtsus Buhharini-Rõkovi parteivastase rühma purustamisel.
4. Suure murrangu aasta. Massilise kollektiviseerimisliikumise algus:
 - a) seltsimees Stalini ajalooline artikkel „Suure murrangu aasta“;
 - b) seltsimees Stalini juhtimisel ajaloolise pöörde ettevalmistamine kulaklike olluste piiramise ja väljatõrjumise poliitikalt kulakluse kui klassi likvideerimise poliitikalise üldise kollektiviseerimise alusel.
5. Meie maa kõige laialdasemate rahvakihtide kaasatõmbamine partei poolt seltsimees Stalini juhtimisel sotsialismi ülesehitamisele:
 - a) küsimuse ülestõstmine seltsimees Stalini poolt naiste osast sotsialistlikus ülesehitustöös;
 - b) seltsimees Stalin paljastab reaktsioonilise „teooria“ sellest, et kurnatavad ei tule toime kurnajateta;
 - c) seltsimees Stalin paljastab ka reaktsioonilise muinasjutu sellest, nagu jagu-neksid rahvad kõrgemaiks ja madalamaiks rassideks;
 - d) töötavad massid on ajaloo loojad.

Kirjandust

- Jossif Vissarionovitš Stalin. Lühike elulugu. 2. tr., lk. 91—107.
- J. V. Stalin. Nõukogude Liidu majanduslikust olukorrast. Raamatus „Lenin ja Stalin“. Koguteos UK(b) Partei ajaloo uurimiseks, III köide, lk. 55—71.
- J. V. Stalin. Sotsiaaldemokraatlikust kallakust meie parteis. Ettekanne UK(b)P XV üleliidulisel konverentsil (1.—3. novembrini 1926. a.). Sealsamas, lk. 72—156.
- J. V. Stalin Veel kord sotsiaaldemokraatlikust kallakust meie parteis. Ettekanne KITS VII laiendatud pleenumil (7.—13. detsembrini 1926. a.) Sealsamas, lk. 145—201.
- J. V. Stalin. Keskkomitee poliitiline aruanne UK(b)P XV kongressil. Sealsamas, lk. 218—259.

J. V. Stalin. Parempoolsest hädaohust UK(b) Parteis. Kõne Moskva Komitee Moskva Kontrollkomisjoni pleenumil 19. oktoobril 1928. a. „Leninismi küsimusi“, lk. 178—187.

J. V. Stalin. Parempoolsest kallakust UK(b) Parteis. Kõnest UK(b)P Keskkomitee pleenumil 1929. a. aprillis. Sealsamas, lk. 188—231.

J. V. Stalin. Suure murrangu aasta. Oktoobrirevolutsiooni XII aastapäevaks. „Leninismi küsimusi“, lk. 232—241.

„UK(b)P ajaloo lühikursus“, X ptk.

Teema 8. Seltsimees Stalin — nõukogude rahva innustaja ja organiseerija võitluses põllumajanduse kollektiviseerimise eest (1930.—1934. aastal).

1. Seltsimees Stalini esinemine agraarlaste-marxistide konverentsil:
 - a) kodanlike antimarksistlike teooriate paljastamine seltsimees Stalini poolt; rahvamajandussektorite „tasakaalust“, „isevoolust“ sotsialistlikus ülesehitustöös ja väiketalupidamise „stabiilsusest“;
 - b) seltsimees Stalini juhend pöörde vajalikkusest partei poliitikas: siirduda kulakluse ekspluaatorlike tendentside piiramisel kulakluse kui klassi likvideerimisele;
 - c) seltsimees Stalin kolhoosidest kui sotsialistliku majanduse vormist.
2. Seltsimees Stalini võitlus partei joone „pahempoolsete“ moonutamistega kolhoosiliikumises:
 - a) seltsimees Stalini artiklite „Peapööritus edusammudest“ ja „Vastus seltsimeestele kolhoosnikutele“ tähtsus;
 - b) seltsimees Stalini põllumajanduse kollektiviseerimisest kui sügavaimast revolutsioonilisest pöördest, mis oma tagajärgedelt on võrdne revolutsioonilise pöördega 1917. aasta oktoobris;
 - c) uus, mida tõi seltsimees Stalin V. I. Lenini õpetusse väike-põllumajapidamiste üleminekust sotsialistlikule teele;
 - d) seltsimees Stalini autasustamine teise Punalipu ordeniga.
3. Partei XVI kongress (1930. a. juunis ja juulis). Sotsialismi kogu rindel hoogsalt areneva pealetungi kongress!
 - a) seltsimees Stalin meie maa jõudmisest sotsialismi ajastusse;
 - b) seltsimees Stalin saavutustest maa industrialiseerimisel ja põllumajanduse kollektiviseerimisel;
 - c) seltsimees Stalin ülesandest saavutada ja ületada kapitalistlike maade tööstustoodangu tase;
 - d) seltsimees Stalin sotsialistliku võistluse tähtsusest.
4. Seltsimees Stalini esinemise tähtsus esimesel üleliidulisel sotsialistlike tööstustegelaste konverentsil.
5. Seltsimees Stalini hool partei liikmete ja kandidaatide marksistlik-leninliku kasvatusel. Seltsimees Stalini poolt ajakirja „Proletarskaja Revoljutsija“ toimetusele saadetud kirja „Mõningaist bolševismi ajaloo küsimustest“ tähtsus.
6. Keskkomitee ja Keskkontrollkomisjoni 1933. a. jaanuaripleenum:
 - a) seltsimees Stalini ettekanne „Esimese viisaastaku tulemused“;
 - b) seltsimees Stalini kõne „Tööst maal“ — kolhooside võitlusprogramm.
7. Nõukogude kaubanduse küsimuse läbitöötamine seltsimees Stalini poolt.
8. S. M. Kirov seltsimees Stalinist kui töölisklassi sotsialistlike võitude suurest organiseerijast.
9. Seltsimees Stalin partei XVII kongressi — võitjate kongressi — juhina:
 - a) seltsimees Stalin sotsialismi võidust meie maal;
 - b) seltsimees Stalin võitluse vajadusest vaenuliku ideoloogia jäänustega;
 - c) seltsimees Stalin võitluse vajadusest kapitalismi jäänustega nõukogude inimeste teadvuses ja eriti rahvusküsimuse alal;

- d) seltsimees Stalin partei liikmete ideoloogilise taseme ja partei valvsuse tõstmise vajadusest;
 - e) seltsimees Stalin ülesannetest NSV Liidu välispoliitika alal;
 - f) partei XVII kongress võttis S. M. Kirovi ettepanekul vastu seltsimees Stalini aruande kongressi otsusena.
10. Teise stalinliku viisaastaku kinnitamine partei XVII kongressi poolt.

Kirjandust.

Jossif Vissarionovitš Stalin. Lühike elulugu, 2 tr., lk. 108—125.

J. V. Stalin. NSVL agraarpoliitika küsimustest. (Kõne agraarlaste-marksistide konverentsil 27. detsembril 1929. a.) „Leninismi küsimusi“, lk. 242—258.

J. V. Stalin. Peapööritus edusammudest. (Kollektiviseerimisliikumise küsimustest.) Sealsamas, lk. 263—267.

J. V. Stalin. Vastus seltsimeestele kolhoosnikutele. Sealsamas, lk. 268—283.

J. V. Stalin. UK(b)P Keskkomitee poliitiline aruanne XVI kongressile. Ettekanne ja lõppsõna. (27. juunist kuni 2. juulini 1930. a.) Eesti keeles eri brošüürina.

J. V. Stalin. Majandusmeeste ülesandeist. (Kõne esimesel üleliidulisel sotsialistliku tööstuse töötajate konverentsil 4. veebruaril 1931. aastal.) „Leninismi küsimusi“, lk. 284—291.

J. V. Stalin. Esimese viisaastaku tulemused. (Aruanne UK(b)P Keskkomitee ja Keskkontrollkomisjoni ühendatud pleenumil 7. jaanuaril 1933. a.) Sealsamas, lk. 320—351.

J. V. Stalin. Tööst maal. (Kõne UK(b)P Keskkomitee ja Keskkontrollkomisjoni ühendatud pleenumil 11. jaanuaril 1933. a.) Sealsamas, lk. 352—361.

J. V. Stalin. Kõne esimesel üleliidulisel kolhoosnikute-lööklaste kongressil (19. veebruaril 1933. a.) Sealsamas, lk. 362—373.

J. V. Stalin. Aruanne UK(b)P KK tööst partei XVII kongressile (26. jaanuaril 1934. a.) Sealsamas, lk. 374—430.

UK(b)P ajaloo lühikursus, XI ptk.

J. V. Stalin. Mõningaist bolševismi ajaloo küsimustest. (Kiri ajakirja „Proletarskaja Revoljutsija“ toimetusele.) „Leninismi küsimusi“, lk. 309—319.

Teema 9. Seltsimees Stalin bolševike partei võitluse ajajärgul klassideta sotsialistliku ühiskonna ülesehituse lõpuleviimise ja NSV Liidu uue konstitutsiooni elluviimise eest (1935.—1941. a.).

Esimene õppus.

1. Tööstuse ja põllumajanduse edasine pidev tõus NSV Liidus:
 - a) tööstuse ja põllumajanduse rekonstrueerimise lõpuleviimine. Seltsimees Stalin — rahvamajanduse ja Nõukogude relvastatud jõudude tehnilise ümbervarustamise vahetu juht;
 - b) seltsimees Stalin vajadusest luua töölisklassist oma intelligents;
 - c) seltsimees Stalini esinemise tähtsus Punaarmee akadeemia lõpetajaile, et sotsialistliku ülesehituse tähtsaim ülesanne on kaadri probleemi lahendamine;
 - d) uus massiline tööväimustuse tõus kogu maal ja stahhaanovliku liikumise sünd. Seltsimees Stalin stahhaanovlikust liikumisest;
 - e) põhjalik muutus klasside vahekorras meie maal seoses rahvamajanduse sotsialistliku rekonstrueerimise edusammudega.
2. Seltsimees Stalin — uue konstitutsiooni, maailma kõige demokraatlikuma konstitutsiooni looja:
 - a) seltsimees Stalini juhatusel väljatöötatud uue konstitutsiooni projekti üldrahvuslik arutlus;

- b) seltsimees Stalini ettekanne konstitutsiooni projektist VIII erakorralisel nõukogude kongressil ja selle kinnitamine kongressi poolt;
 - c) stalinliku konstitutsiooni põhialused ja selle rahvusvaheline tähtsus.
3. Partei ja Nõukogude valitsus purustavad seltsimees Stalini juhtimisel buhaarinlik-trotskistlikud jõugud, välisriikide agendid ja salakuulajad, kahjurid ja mõrvarid:
- a) seltsimees Stalini kõne „Parteitöö puudustest“ (peetud 1937. a. märtsis Keskkomitee pleenumil) tähtsus partei- ja nõukogude organite tugevdamisel ja poliitilise valvsuse tõstmisel.
4. NSV Liidu Ülemnõukogu valimiste ettevalmistus partei Keskkomitee ja seltsimees Stalini juhtimisel:
- a) rahvahulkade poliitilise aktiivsuse kasv uue valimissüsteemi alusel;
 - b) partei töövormide ümberkorraldamine, siseparteilise demokraatia laiendamise ja demokraatliku tsentralismi põhimõtete kindlustamise vaimus;
 - c) seltsimees Stalini kõne Moskva linna Stalini valimisringkonna valijatele 11. detsembril 1937. a. ning selle tähtsus kommunistide ja parteitute bloki tugevdamisel;
 - d) valimised NSV Liidu Ülemnõukogusse. Valimistulemuste kokkuvõtted. Seltsimees Stalin osutus rahva esimeseks valituks, NSV Liidu Ülemnõukogu esimeseks saadikuks.
5. Seltsimees Stalin meie kaadrite ideelisest ja poliitilisest karastusest:
- a) seltsimees Stalin bolševismi omandamise ülesandest;
 - b) seltsimees Stalini kirjutatud ja UK(b)P Keskkomitee komisjoni poolt heakskiidetud raamatu „UK(b)P ajalugu. Lühikursus“ ilmumine ja selle tähtsus meie kaadrite ideoloogilisel ettevalmistamisel ja poliitilisel karastumisel;
 - c) seltsimees Stalini töö „Dialektilisest ja ajaloolisest materialismist“ tähtsus.

Teine õppus.

1. Partei XVIII kongress (1939. a. märtsis). Seltsimees Stalini aruandekõne kongressil — kommunismi programmdokument:
 - a) seltsimees Stalini poolt antud Nõukogude Liidu rahvusvahelise olukorra analüüs. Nõukogude välispoliitika stalinlikud printsiibid;
 - b) seltsimees Stalin Nõukogude Liidu peamisest majanduslikust ülesandest;
 - c) seltsimees Stalin kaadrite kasvatamisest, selle tööst, edutamisest ja kontrollist;
 - d) seltsimees Stalini õpetus kommunismi ehitamise võimalikkusest NSV Liidus ka kapitalistliku ümbruse säilitamise korral;
 - e) seltsimees Stalini poolt välja töötatud terviklik õpetus sotsialistlikust riigist;
 - f) seltsimees Stalin parteilise propaganda ja kaadrite marksistlik-leninliku kasvatuses tähtsusest;
 - g) XVIII parteikongressil seltsimees Stalini poolt peetud aruandekõne ajalooline tähtsus.
2. NSV Liidu välispoliitika edusammud seltsimees Stalini juhendite alusel, mis ta andis partei XVIII kongressil rahvusvahelise olukorra kohta.
3. Seltsimees Stalini juhtimisel valmistas partei Nõukogude Liitu ette aktiivseks kaitseks, teostades järjekindlat ja vankumatut maa industrialiseerimise ja põllumajanduse kollektiviseerimise poliitikat.
4. UK(b)P XVIII üleliiduline konverents 1941. a. veebruaris ja selle otsuste tähtsus.
5. Seltsimees Stalinile sotsialistliku töökangelase nimetuse andmine. Seltsimees Stalini nimetamine NSV Liidu Rahvakomissaride Nõukogu esimeheks.

Kirjandust.

Jossif Vissarionovič Stalin. Lühike elulugu, II tr., lk. 126—154.

J. V. Stalin. Keskkomitee ja Keskkontrollkomisjoni aprillikuu ühendatud pleenumi tööst. Ettekanne UK(b)P Moskva organisatsiooni aktiivi koosolekul 13. aprillil 1928. a.

J. V. Stalin. Kõne Kremli lossis Punaarmee akadeemia lõpetajaile (4. mail 1935. a.) „Leninismi küsimusi“, lk. 431—435.

J. V. Stalin. Kõne esimesel üleliidulisel stahhaanovlaste nõupidamisel (17. nov. 1935. a.) „Leninismi küsimusi“, lk. 435—447.

J. V. Stalin. NSV Liidu konstitutsiooni projektist. (Aruanne VIII erakorralisel üleliidulisel nõukogude kongressil 25. nov. 1936. a.) „Leninismi küsimusi“, lk. 448—472.

J. V. Stalin. Seltsimees Stalini kõne Moskva linna Stalini valimisringkonna valijate valimiseelsetel koosolekul 11. det. 1937. a.

J. V. Stalin. Aruandekõne UK(b)P Keskkomitee tööst partei XVIII kongressil (10. märtsil 1939. a.) „Leninismi küsimusi“, lk. 496—536.

J. V. Stalin. Seltsimees Stalini kõne Moskva linna Stalini valimisringkonna valijate valimiseelsetel koosolekul 9. veebruaril 1946. a.

UK(b)P ajaloo lühikursus, XII ptk.

T e e m a 10. Seltsimees Stalin — nõukogude rahva ajalooliste võitude innustaja ja organiseerija Suure Isamaasõja aastail (1941.—1945. a.).

Esimene õppus.

1. Suure Isamaasõja algus:

- a) imperialistliku Hitleri-Saksamaa reeturlik kallaletung Nõukogude Liidule;
- b) Riikliku Kaitsekomitee loomine ja seltsimees Stalini nimetamine selle esimeheks.

2. Seltsimees Stalini ajalooline raadiokõne 3. juulil 1941. a. — nõukogude rahva võitlusprogramm:

- a) seltsimees Stalin kujunenud sõjalisest olukorrast ja kodumaad ähvardavast surmaohust;
- b) seltsimees Stalin Suure Isamaasõja iseloomust;
- c) seltsimees Stalin nõukogude rahva ja Punaarmee ülesandeist Suures Isamaasõjas.

3. Sakslaste purustamine Moskva all. Seltsimees Stalini kõne Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni 24. aastapäeval ja käskkirjad nr. 55 ja 130:

- a) seltsimees Stalin sõja käigust esimese nelja kuu vältel;
- b) seltsimees Stalin Punaarmee ajutise ebaedu põhjustest;
- c) seltsimees Stalin nõukogude rahva ja Punaarmee ülesannetest. Nõukogude sõjaväelaste ainulaadne kangelaslikkus ja sitkus ning tööliste, talupoegade ja nõukogude intelligentsi töösangarlikkus;
- d) seltsimees Stalin — Moskva all toimunud sakslaste purustamise organiseerija ja juht;
- e) Punaarmee pealetung 1941.—1942. a. talvel;
- f) seltsimees Stalin sõja käiku püsivalt mõjutavaist tegureist.

4. Ajalooline võit Stalingradi all — stalinliku strateegia ja taktika triumf, suure väepealiku seltsimees Stalini geniaalse plaani ja targa ettenägelikkuse võit:

- a) saksa fašistlike vägede pealetung kagu suunas 1942. a. suvel ja hitlerliku armee ajutise edu põhjused;

- b) seltsimees Stalini kõne Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni 25. aasta-päeva puhul;
 - c) seltsimees Stalin — Stalingradi lahingu ja selles lahingus toimunud sakslaste purustamise juht ja organiseerija;
 - d) põhjalik pööre Suure Isamaasõja käigus;
 - e) seltsimees Stalinile Nõukogude Liidu marssali sõjaväelise astme andmine.
5. 1943. aasta — Suure Isamaasõja ja kogu Teise Maailmasõja murranguaasta:
- a) saksa fašistlike anastajate massilise väljakihutamise algus Nõukogude maalt;
 - b) Punaarmee võit Kurski all ja meie vägede edasine edu;
 - c) partisaniliikumise hoogne arenemine;
 - d) üldrahvalik abi rindele; majanduse ja kultuuri taastamine vaenlasest vabastatud rajoonides;
 - e) seltsimees Stalini kõne Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni 26. aasta-päeval;
 - f) Punaarmee ajaloolised võidud ja NSV Liidu rahvusvahelise autoriteedi kasv. Hitlerivastase koalitsiooni tugevnemine;
 - g) seltsimees Stalini autasustamine Suvorovi I järgu ordeniga.

Teine õppus.

1. 1944. aasta — Punaarmee otsustavate võitude aasta:
- a) Punaarmee otsustav edu 1944. aastal ja sakslaste väljakihutamine Nõukogude maa piirest;
 - b) seltsimees Stalini autasustamine ordeniga „Võit“;
 - c) seltsimees Stalini kõne Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni 27. aasta-päeval.
 - d) Punaarmee järjekordne edu ning Euroopa rahvaste vabastamine hitlerlikust türanniast.
2. Fašistliku Saksamaa ja imperialistliku Jaapani purustamine:
- a) sõja üleviimine saksa territooriumile ja fašistliku Saksamaa purustamine;
 - b) seltsimees Stalini pöördumine rahva poole võidupühal, 9. mail 1945. a. ja kõne 24. mail nõukogude rahvaste teeneist Suures Isamaasõjas;
 - c) seltsimees Stalini autasustamine teise ordeniga „Võit“;
 - d) NSV Liidu astumine sõtta Jaapani vastu ja jaapani imperialistide purustamine;
 - e) seltsimees Stalini pöördumine rahva poole Jaapani üle saavutatud võidu päeval 3. septembril 1945. a.
3. Meie võitude allikad:
- a) seltsimees Stalin bolševike parteist kui üldrahvaliku võitluse innustajast ja organiseerijast fašistlike anastajate vastu;
 - b) seltsimees Stalin nõukogude korrast kui maa majandusliku ja kultuurilise tõusu organiseerimise parimast vormist rahuliku ülesehituse aastail ja kui parimast vormist rahva kõigi jõudude mobiliseerimisel vaenlase vastu sõja ajal;
 - c) seltsimees Stalin meie maa rahvaste sõprusest, mis pidas vastu kõigile sõja-raskustele ja katsumustele;
 - d) seltsimees Stalin nõukogude patriotismist, mis on nõukogude inimeste töökangelastegude lätteks tagalas ja nõukogude sõjameeste sangaritegude allikaks rindel.
4. J. V. Stalin — partei geniaalne juht ja õpetaja, sotsialistliku revolutsiooni suur strateeg Nõukogude riigi juht ja väepealik.

Kirjandust.

Jossif Vissarionoviš Stalin. Lühike elulugu, II tr., lk. 155—207.

J. V. Stalin. Nõukogude Liidu Suurest Isamaasõjast, 5. väljaanne, RK „Poliitiline Kirjandus“, 1946.

J. V. Stalin. Kõne Moskva linna Stalini valimisringkonna valijate valimiseelsetel koosolekul 9. veebruaril 1946. a, RK „Poliitiline Kirjandus“, 1946.

V. M. Molotov. Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni XXVIII aastapäev. RK „Poliitiline Kirjandus“, 1945.

M. I. Kalinin. Nõukogude riigi võimsus, RK „Poliitiline Kirjandus“, 1945.

Üleliidulise Kommunistliku (bolševike) Partei Keskkomitee läkitus kõigile valijaile, töölistele ja talurahvale, Punaarmee ja sõjalaevastiku sõjameestele ja nõukogude intelligentsile. RK „Poliitiline Kirjandus“, 1946.

G. F. Aleksandrov. Lenini-Stalini suure lipu all. Kõne 21. jaanuaril 1946 V. I. Lenini 22. surma-aastapäevale pühendatud pidulikul leinakoosolekul Moskvast. RK „Poliitiline Kirjandus“, Tallinn.

Toimetuse kolleegium: J. Seilental (toimetaja), J. Käis, E. Murdmaa, A. Pint, A. Raud, S. Vapper. Toimetus: Tallinn, Tõnismägi 11. Ladumisele antud 24. II 1949. Trükkimisele antud 18. III 1949. Paber 67×95 cm ¹/₁₆. MB-02347. Trükiarv 2915. Trükitähti trükipoognas 59 300. Trükipoognaid 3,75. Arvutuspoognaid 5,93. Tellimise nr. 351. Trükikoda „Punane Täht“, Tallinn, Pikk t. 54/58.

Ilmub 1 kord kuus. Uksiknumbri hind 5 rubla. Tellimishinnad: 6 kuud — 30 rubla, 12 kuud — 60 rubla.

Väljaandja: RK Ajalehtede Kirjastus, Tallinn.

На эстонском языке. „Ныукогуде Коол“ (Советская школа).

Орган Мин. Просв. ЭССР.

Содержание.

	Стр.
А. Пинт. О психологии детского коллектива (по А. С. Макаренко)	137
В. Стражев. Н. В. Гоголь	145
А. Енохович. Воспитание чувства советской национальной гордости на уроках физики	151
Г. Тукумцев. О преподавании рода существительных в Эстонской школе	156
И. В. Мичурин. Применение менторов при воспитании сеянцев гибридов	164
А. Нымм. Пионерская работа в 16 неполной средней школе г. Таллин	171
М. Амбос. О состоянии пришкольных участков в Эстонской ССР	179
Г. Рауд. Демократизация народного образования в Польше	186
План занятий кружка по изучению биографии И. В. Сталина	189

my

Rbl. 5.—

19765

58) 4035 .